

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS KONTROLĖ

VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA ŠVIETIMO SISTEMOS REFORMA

2008 m. gegužės 19 d. Nr. VA-P5-50-2-10
Vilnius

Auditas atliktas, vykdant
Valstybės kontrolės 5-ojo audito departamento direktorės Daivos Bakutienės
2007-04-02 pavedimą Nr. P5-50-2

Auditą atliko valstybiniai auditoriai:
Jonas Izokaitis (grupės vadovas)
Solveiga Naginevičiūtė
Vita Kondratavičiūtė (specialistė, valstybinio auditoriaus padėjėja)

Auditas pradėtas 2007-04-02
Auditas baigtas 2008-05-19

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

TURINYS

Santrauka	3
Ižanga	5
Audito apimtis ir procesas	8
Audito rezultatai	10
1. Švietimo sistemos reformos vykdymas ir stebėseną	10
2. Švietimo būklė	16
2.1. Mokymosi sąlygų užtikrinimas	16
2.1.1. Ikimokyklinis ugdymas	16
2.1.2. Bendrasis lavinimas	17
2.1.3. Profesinis mokymas	26
2.1.4. Aukštasis mokslas	27
2.2. Mokymosi tęstinumo užtikrinimas	28
2.3. Ugdymo ir studijų kokybės užtikrinimas	30
2.3.1. Bendrojo lavinimo kokybė	30
2.3.2. Profesinio mokymo kokybė	33
2.3.3. Studijų kokybė	34
2.4. Švietimo sistemos finansavimo vertinimas	36
2.4.1. Bendrieji rodikliai	36
2.4.2. Bendrojo lavinimo finansavimas	39
2.4.3. Profesinio mokymo finansavimas	42
2.4.4. Aukštojo mokslo finansavimas	42
2.4.5. Darbo užmokesčio didinimo politika	43
3. Švietimo sistemos reformos vykdymo koordinavimas	45
4. Audito metu įvykę reikšmingi pokyčiai	48
Išvados ir rekomendacijos	50

SANTRAUKA

Švietimo sistemos pertvarka pradėta vykdyti 1992 m. Lietuvos švietimo tarybai bei Kultūros ir mokslo ministerijos Kolegijai pritarus Lietuvos švietimo koncepcijai.

Audito tikslas – įvertinti švietimo sistemos reformos planavimą, stebėseną, atskirų švietimo sričių finansavimo, ugdymo bei studijų kokybę, mokymosi sąlygų ir švietimo įstaigų tinklo optimizavimo problemas.

Siekiant išryškinti tolesnės Lietuvos švietimo reformos strategines kryptis, numatyti jų įgyvendinimo priemones, 2003 m. patvirtintos Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos (toliau – Strategija) ir jų įgyvendinimo programa (programa patvirtinta tik 2005 m.).

Audito metu nustatėme, kad Strategijos įgyvendinimo programoje priemonių vykdymas nepakankamai susietas su reikalingais ištekliais, į programos įgyvendinimo kontrolę neįtrauktos visos su programos įgyvendinimu susijusios šalys.

Švietimo įstaigų tinklas pertvarkomas nenuosekliai, ne visose savivaldybėse mokyklų tinklo pertvarka vykdoma pagal patvirtintus planus, dalis savivaldybių neužtikrina sėkmingo mokyklų tinklo optimizavimo ir per mažai prisiima atsakomybės, kad būtų suvienodintos švietimo sąlygos skirtinguose šalies regionuose. Švietimo ir mokslo ministerija kartu su savivaldybėmis nepakankamai įgyvendina papildomas priemones, kad būtų pilnai suteiktas švietimo prieinamumas įvairių poreikių ir amžiaus asmenims.

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo švietimo sistema ne visiems vaikams suteikia vienodas galimybes lankyti ugdymo įstaigas, nepakankamai atsižvelgiama į tėvų poreikius ir galimybes, regiono ypatumus, neužtikrinamas pakankamas mokyklų aprūpinimas geltonaisiais autobusais, kai kurios savivaldybės neužtikrina, kad būtų suorganizuotas dalies mokinių, kurie gyvena trijų ir daugiau kilometrų atstumu nuo mokyklos, vežiojimas į mokyklas, sprendžiant mokymosi įstaigose socialines ir edukacines problemas, ne visada atsižvelgiama į specialiosios pagalbos poreikį. Vienas iš Strategijos uždavinių – iki 2012 m. atnaujinti 80 proc. mokyklų, sunkiai įgyvendinamas, nes iki 2006 m. atnaujinta tik 30 proc. visų mokyklų. Profesinio mokymo įstaigose trūksta šalies ūkyje naudojamų technologijų lygį atitinkančios mokymo įrangos, daugelio universitetų materialinė bazė neatitinka šiuolaikinių reikalavimų: pasenusi laboratorinė įranga, bloga mokymo pastatų ir bendrabučių būklė.

Įgyvendinant švietimo sistemos pertvarką, nebuvo nuosekliai tobulinami švietimo sistemos finansavimo mechanizmai, siekiant užtikrinti socialiai teisingą lėšų paskirstymą, jų naudojimo efektyvumą ir švietimui keliamų tikslų įgyvendinimą. Reikalingi reikšmingi pokyčiai, gerinant bendrojo lavinimo ugdymo (mokymo programas suderinti su egzaminų programomis,

sureguliuoti mokytojų darbo krūvius ir kt.) ir profesinio mokymo (kelti profesinio rengimo sistemoje dirbančių pedagogų kvalifikaciją, įstaigas aprūpinti technologijų lygį atitinkančia mokymo įranga, įdiegti modulinę profesinio mokymo sistemą) kokybę, visuose universitetuose sukurti efektyvią vidinių studijų kokybės vertinimą užtikrinančią sistemą.

Teikdami šias išvadas manome, kad švietimo sistemos reformos vykdymas būtų efektyvesnis, jei, įgyvendinant Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatas ir siekiant paspartinti švietimo įstaigų atnaujinimą, būtų numatytas ilgalaikis finansavimas, įvertinant visus galimus finansavimo šaltinius, investicinės lėšos švietimo įstaigoms skiriamos pagal patvirtinto Nacionalinio švietimo raidos plano prioritetus ir atsižvelgiant į savivaldybėse vykdomą švietimo įstaigų tinklo pertvarką, inicijuotos viešosios konsultacijas, siekiant išryškinti prioritetinius švietimo sistemos uždavinius, numatytos papildomos priemonės dėl studijų ir mokslo kokybės, mokymosi, studijų ir gyvenimo sąlygų gerinimo, kryptingo ir sklandaus švietimo įstaigų tinklo formavimo, stebėsenos ir koordinavimo tobulinimo.

IŽANGA

Lietuvai atgavus nepriklausomybę buvo pradėta modeliuoti nauja švietimo sistemos sąranga – struktūra, formos, turinys, metodai, vertybinės orientacijos.

Naują valstybės švietimo sistemą kurti ir įgyvendinti teko laipsniškai, pertvarkant ir keičiant buvusią sovietinę švietimo sąrangą. Tik dėl šių aspektų sisteminė švietimo pertvarka Lietuvoje įvardinta švietimo reformos terminu. Praktikoje dažnai vartojamas terminas švietimo sistemos kūrimas, kuris tiksliau nusako švietimo pertvarkos tikslus, uždavinius, mastą. Šioje ataskaitoje paraleliai vartojami švietimo reformos ir švietimo pertvarkos terminai.

Švietimo reforma nuo pat nepriklausomybės pradžios turėjo tarptautiniu mastu pripažintą viziją. Ji apibrėžė Lietuvos švietimo paskirtį, principus ir svarbiausius ugdymo tikslus, švietimo sistemos struktūrą. Konceptija du kartus (1996 ir 2002 m.) buvo teigiamai įvertinta OECD ekspertų, kaip pats iškiliasis strateginis dokumentas Rytų ir Vidurio Europoje¹. Kartu su Konceptija buvo parengta Lietuvos švietimo reformos programa, kurioje buvo sukonkretinti rezultatai, jų vykdymo terminai, atsakingos institucijos. Dokumentus 1992-10-22 aprobavo Lietuvos švietimo taryba, 1992-10-23 – Kultūros ir švietimo ministerijos Kolegija. Antrojo švietimo reformos etapo prioritetai patvirtinti Švietimo ir mokslo ministro 2002 m. gegužės 21 d. įsakymu Nr. 906, kuriame nurodyta rengiant strategines programas numatyti reformos prioritetus atitinkančius uždavinius ir priemones. Lietuvos Respublikos Seimas šiuos dokumentus svarstė 1993 m. balandžio 7 d. ir protokolu išreiškė pritarimą, tačiau nusprendė, kad tai ministerijos įgaliojimų srities dokumentas, todėl jo nutarimu nepatvirtino.

Lietuvos Respublikos Seimas, atsižvelgdamas į Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 24 d. dekretą „Dėl Lietuvos švietimo plėtotės strateginių nuostatų (2003–2012 m.) patvirtinimo“, patvirtino Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatas² (toliau – Strategiją) ir pasiūlė Vyriausybei iki 2003 m. spalio 1 d. patvirtinti nuostatų įgyvendinimo programą. Vyriausybė Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų programą parengė vėluodama beveik pusantrų metų (2005 m. sausio 24 d.)³.

Dabartinė Lietuvos švietimo sistema⁴ apima formalųjį (pradinis, pagrindinis, vidurinis, profesinis, aukštesnysis ir aukštasis) ir neformalųjį (ikimokyklinis, priešmokyklinis, kitas neformalus vaikų bei suaugusiųjų ugdymą, savišvietą (galimybių sudarymo asmeniui savarankiškai mokytis supančioje informacinėje erdvėje ir iš kitų perimama gyvenimo patirtimi), pagalbą

¹ Reviews of National Policies for Education. Lithuania. Education and skills. - OECD, 2002, 265 psl.

² Lietuvos Respublikos Seimo 2003-07-04 nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų patvirtinimo“.

³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-01-24 nutarimas Nr. 82 „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos patvirtinimo“.

⁴ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991-06-25 Nr. I-1489, 6 str.

mokiniui (informacinė, psichologinė, socialinė pedagoginė, specialioji pedagoginė ir specialioji pagalba bei sveikatos priežiūra mokykloje), pagalbą mokytojui ir mokyklai (informacinė, konsultacinė, kvalifikacijos tobulinimo ir kita pagalba).

Švietimo sistemą koordinuoja Švietimo ir mokslo ministerija, kitos ministerijos, apskritys, savivaldybės. Švietimo politika įgyvendinama per mokymo, ugdymo ir kitas švietimo įstaigas.

Pradinio ugdymo programą vykdo mokyklos-darželiai, pradinės ir kitos mokyklos. Pagrindinio ugdymo programą arba jos dalį vykdo gimnazijos, vidurinės, pagrindinės, jaunimo, profesinės ir kitos mokyklos. Dvejų metų vidurinio ugdymo programą vykdo gimnazijos, vidurinės, profesinės ir kitos mokyklos.

Formaliojo profesinio mokymo programas vykdo profesinės mokyklos, gimnazijos ar kiti švietimo teikėjai, turintys licenciją mokyti pagal šias programas. Aukštesniųjų studijų programas vykdo aukštesniosios mokyklos ir kitos mokyklos, turinčios licenciją mokyti pagal šias programas.

Aukštojo mokslo studijų programas vykdo aukštosios mokyklos – universitetai ir kolegijos.

Vienerių metų priešmokyklinio ugdymo programą vykdo darželiai, pradinės ir kitos mokyklos, laisvasis mokytojas ar kitas švietimo teikėjas. Ikimokyklinis ugdymas vyksta šeimoje, o tėvams (globėjams) pageidaujant ikimokyklinio ugdymo programą vykdo lopšeliai, lopšeliadadželiai, darželiai, mokyklos-darželiai ir kitos mokyklos, laisvasis mokytojas ar kitas švietimo teikėjas. Neformaliojo vaikų švietimo programas vykdo muzikos, dailės, meno, sporto, kitos mokyklos, laisvieji mokytojai ir kiti švietimo teikėjai. Neformalųjį suaugusiųjų švietimą vykdo suaugusiųjų mokymo centrai, mokytojų kvalifikacijos tobulinimo institucijos ir pan.

Informacinę pagalbą valstybės, apskrities, savivaldybės, mokyklos lygiais teikia švietimo, kultūros, mokslo ir kitos įstaigos bei asmenys. Psichologinę pagalbą teikia, psichologinių problemų prevenciją vykdo psichologinių, pedagoginių psichologinių tarnybų, mokyklų psichologai. Mokykla, teikdama mokiniui socialinę pedagoginę pagalbą, bendradarbiauja su socialinę pagalbą teikiančiomis tarnybomis, sveikatos priežiūros ir teisėtvarkos institucijomis, konsultuoja mokinio tėvus (globėjus, rūpintojus) ir mokytojus. Specialiąją pedagoginę pagalbą asmeniui iki 21 metų amžiaus teikia pedagoginių psichologinių tarnybų, mokyklų specialieji pedagogai. Sveikatos priežiūrą mokykloje vykdo visuomenės sveikatos priežiūros specialistas. Konsultacinę pagalbą mokytojams teikia psichologinės, specialiosios pedagoginės, specialiosios, socialinės pedagoginės pagalbos teikėjai, mokytojai konsultantai ir kiti asmenys. Švietimo ir mokslo ministerija (toliau – ŠMM) formuoja mokytojų kvalifikacijos tobulinimo institucijų tinklą, užtikrina valstybinių kvalifikacijos tobulinimo programų vykdymą.

Sisteminės švietimo reformos vykdymui šalies biudžeto formavimo politika nebuvo palanki – nors nacionalinės išlaidos švietimui pinigine išraiška kasmet didėjo, tačiau jų santykis su BVP nuo 1999 m. iki 2008 m. mažėjo (nuo 6,13 proc. iki 5,2 proc.). 2008 m. planuojamas išlaidų

augimas – jos sudarys 5,4 proc., lyginant su BVP. Švietimui 2008 m. planuojama skirti 2 088 mln. Lt valstybės biudžeto asignavimų, arba 115 mln. Lt daugiau negu 2007 metais. Iš jų – daugiau nei 56 mln. Lt numatoma papildomai skirti studijų reformai (planuojama pradžia 2008 m. rugsėjo 1 d.)⁵. Iš savivaldybių biudžetų švietimui 2008 m. numatoma skirti 3 627,8 mln. Lt, iš jų – 1 747,8 mln. Lt, arba 259 mln. Lt daugiau negu 2007 m., mokinio krepšeliui finansuoti.

Problemos švietimo sistemos pertvarkoje išlieka aktualios, tai patvirtina ir spaudoje skelbiami straipsniai ir iš visuomenės kylantis nepasitenkinimas mokslo ir studijų kokybe, mokytojų ir dėstytojų nepasitenkinimas darbo užmokesčiu, profesijos prestižu ir dideliu biurokratinio darbo krūviu, bloga švietimo įstaigų materialine baze, nepakankamu aprūpinimu mokymo ir studijų priemonėmis. Švietimo sistemoje dalyvauja beveik visi visuomenės nariai, todėl jie yra suinteresuoti, kad švietimo sistemos reforma būtų vykdoma rezultatyviai ir efektyviai, visuomenė būtų informuota apie reformos eigą, socialinį ir ekonominį efektą, kaštus, terminus. Visa tai paskatino Valstybės kontrolę domėtis, kaip vykdoma švietimo sistemos pertvarka.

Valstybės kontrolė 2003–2007 m. atliko atskirų švietimo sričių vertinimą⁶ ir pateikė rekomendacijas, tačiau švietimo sistemos reformos vykdymo kaip visumos – nevertino.

⁵ Švietimo ir mokslo ministerijos informacija.

⁶ Valstybinio audito ataskaitos: 2003-09-08 „Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos vertinimas“; 2004-11-22 „Specialistų rengimo aukštosiose mokyklose finansavimo vertinimas“; 2005-08-25 „Programos Studentų kreditavimo sistemos vertinimas“; 2006-06-27 „Bendrojo lavinimo mokyklų tinklo pertvarka“, 2007-05-15 „Studijų aukštosiose universitetinėse mokyklose organizavimas ir lėšų, skirtų studijoms ir mokslui bei investicijoms, panaudojimo vertinimas“.

AUDITO APIMTIS IR PROCESAS

Audito objektas – švietimo sistemos reforma.

Audito subjektas – Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.

Audito tikslas – įvertinti švietimo sistemos reformos planavimą, stebėseną, atskirų švietimo sričių finansavimo, ugdymo bei studijų kokybę, mokymosi sąlygas ir švietimo įstaigų tinklo formavimą.

Analizuodami švietimo reformos eigą vertinome:

- švietimo reformos etapų strateginius tikslus;
- švietimo sistemos finansavimą;
- švietimo sistemos reformos vykdymo koordinavimą ir stebėseną;
- ugdymo ir studijų kokybę;
- Lietuvos savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklų, jų tipų ir mokinių skaičiaus pokyčius nuo 2005 iki 2007 mokslo metų;
- mokyklų steigimą, reorganizavimą, likvidavimą, pertvarkymą ir mokyklų vidaus struktūros pokyčius nuo 2004 iki 2007 mokslo metų;
- savivaldybių mokyklų tinklo pertvarkos bendrųjų planų iki 2012 metų įgyvendinimą ir lyginamuosius, mokyklų tinklo pertvarkos proceso veiksmingumą iliustruojančius rodiklius;
- kitą, švietimo sistemos veiksmingumą atskleidžiančią, informaciją.

Vertinimo kriterijai

- Švietimo sistemos reformos įgyvendinimo strateginių tikslų pasiekimas, lyginant su numatytais;
- Švietimo sistemos dalyvių atskirų (strategiškai svarbių) vykdomų programų įgyvendinimo laipsnis;
- Švietimo ir mokslo ministerijos švietimo sistemos atskirų grandžių siekiamų rezultatų įvykdymas;
- Švietimo sistemos atskirų sričių reformavimo ekonominis arba socialinis efektas (biudžeto finansavimo lėšų pasikeitimas vienam mokiniui (studentui), kokybės pagerinimas (tarptautinio lygio atitikimas), ugdymo sąlygų pasikeitimas (renovuotų mokyklų skaičiaus santykis su visomis mokyklomis);
- Visos švietimo sistemos reformos bendrų siekių, deklaruotų teisės aktuose ir strateginiuose dokumentuose, įvykdymo lygis;
- Švietimo sistemos valstybės biudžeto lėšų kiekio santykis su savivaldybių biudžetu, ES fondų, privačių lėšų kiekiu;

-
- Apskričių ir savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklų tinklo pertvarkos planų iki 2012 metų uždavinių, priemonių įgyvendinimo dalis, lyginant su visomis numatytomis priemonėmis.

Audituotas laikotarpis – 2003–2007 metai. Kai kuriais atvejais tendencijų ir pokyčių nustatymui panaudoti kitų metų duomenys ir informacija.

Audito procesas

Šioje ataskaitoje panaudoti ankstesnių valstybinių auditų „Studijų aukštosiose universitetinėse mokyklose organizavimas ir lėšų, skirtų studijoms ir mokslui bei investicijoms, panaudojimo vertinimas“ bei „Bendrojo lavinimo mokyklų tinklo pertvarka“ duomenys. Audito metu duomenys apie švietimo sistemos reformos vykdymą, atskirų švietimų sričių finansavimo ir ugdymo bei studijų kokybės problemas, mokyklų tinklo pertvarką buvo renkami Švietimo ir mokslo ministerijoje, pateikti klausimynai visoms savivaldybėms ir apskrityms, bendravome su atsakingais Švietimo ir mokslo ministerijos, Klaipėdos miesto, Kauno miesto, Vilniaus rajono savivaldybių bei Vilniaus, Klaipėdos ir Kauno apskrities darbuotojais, atskirų savivaldybių, švietimo įstaigų vadovais, pedagogais, mokiniais bei studentais.

Dėl didelės švietimo pertvarkos apimties iki 2003 m. vertinome tik pagrindinių tikslų pasiekimus atskiruose švietimo reformos etapuose.

Audito įrodymai gauti taikant patvirtinimo, patikrinimo (rašytinių dokumentų nagrinėjimo), apklausos (klausimynai) ir analitinės procedūras.

Atlikdami auditą, laikėmės prielaidos, kad auditoriams pateikti duomenys yra teisingi, dokumentai yra išsamūs ir galutiniai, o dokumentų kopijos atitinka originalus.

Valstybinis auditas atliktas vadovaujantis Valstybinio audito reikalavimais.

AUDITO REZULTATAI

1. Švietimo sistemos reformos vykdymas ir stebėseną

Švietimo sistemos reformos etapai

Švietimo sistemos pertvarka pradėta vykdyti 1992 m. Lietuvos švietimo tarybai bei Kultūros ir mokslo ministerijos Kolegijai pritarus Lietuvos švietimo koncepcijai.

Švietimo ir mokslo ministerija pirmąjį reformos etapą apibūdina kaip naujo tipo mokymo įstaigų kūrimo, ugdymo turinio (programų, vadovėlių, pedagogikos) pertvarkymo etapą. Sukurtos naujos ikimokyklinio ugdymo gairės (programos). Buvusi unifikuota mokyklų tipų sistema papildyta jaunimo mokyklomis. Profesinėse mokyklose atsirado nauja pakopa mokiniams, neįgijusiems pagrindinio išsilavinimo. Specialiųjų poreikių mokiniai, iki tol ugdyti atskirose specializuotose mokyklose, pradėti integruotai ugdyti bendrojo lavinimo mokyklose. Kuriamas pedagoginių ir psichologinių tarnybų tinklas. Įvardintas dvejopas švietimo sistemos struktūros pobūdis: formalusis švietimas, kurį sudaro nuosekliojo visų pakopų švietimo dalis nuo ikimokyklinio ugdymo iki aukštojo mokslo, ir neformalusis švietimas – savarankiškas lavinimasis, neapibrėžtas švietimą reglamentuojančiais dokumentais. Šiame etape įteisintas (Švietimo įstatymu ir Koncepcija) privalomo mokymosi amžius – iki 16 metų. Numatyta struktūros naujovė – pagrindinė dešimtmetė mokykla – visos Lietuvos mastu įtvirtinta nuo 1998 mokslo metų. Švietimo ministro patvirtintoje 1995 m. Gimnazijos koncepcijoje ir gimnazijų klasių statuto teikimo nuostatuose nurodyta steigti gimnazijas kaip keturmetes mokyklas.

Savivaldybėse buvo steigiamos naujo tipo mokyklos – dešimtmetės ir gimnazijos. Dažnai gimnazijos buvo steigiamos nesivadovaujant galiojusiais teisės aktais, t.y. nebuvo steigiama keturmetė mokykla, o vidurinė mokykla tiesiog pakeisdavo pavadinimą. Didelio visuomenės pasipriešinimo sulaukė vidurinių mokyklų pertvarkymas į dešimtmetes. Dėl to ŠMM gimnazijų struktūros tvarkymo terminą pratęsė nuo 1998 m. iki 2003 m. Šalyje 2003 mokslo metais veikė 86 gimnazijos, iš jų 14 keturmečių gimnazijų. ŠMM nuomone, gimnazijų išgryninimas nevyko, nes gimnazijų vadovai buvo suinteresuoti, kad gimnazijų išgryninimas vyktų vienu metu su vidurinių mokyklų reorganizavimu į pagrindines – tai garantuotų stabilų ir tolygų moksleivių srautų pasiskirstymą tarp šių mokyklų⁷.

ŠMM 2002 m. parengė bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo tvarką, kurioje atsirado besimokančiojo krepšelis (lėšų kiekis, valstybės kasmet nustatomas vieno sutartinio moksleivio

⁷ Švietimo ir mokslo ministerijos pažyma „Dėl Gimnazijos koncepcijos (antrosios redakcijos) įgyvendinimo.“

ugdymo finansavimui) ir lėšos mokymo aplinkai (patalpų eksploatacijos ir šildymo išlaidoms, socialinei pagalbai besimokančiajam, moksleivių pavėžėjimui, techninio personalo išlaikymui).

Nauja bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo tvarka sudarė sąlygas laiku mokėti darbo užmokestį pedagogams, tačiau švietimo finansavimo problemų neišsprendė, nepakankamai lėšų buvo skiriama įvairioms reikmėms: mokytojų darbo užmokesčio didinimui, mokymo aplinkai ir kt.

Pirmajame reformos etape buvo palikta aukštesnioji profesinio rengimo grandis – aukštesniosios mokyklos, kartu numatant naują mokyklos tipą – kolegijas, teikiančias aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą.

Buvo įteisinta universitetų autonomija, nuo dvipakopių universitetinių studijų pereita prie tripakopių, dalis studentų už mokslą universitete pradėjo mokėti savo lėšomis. Atsirado naujų universitetų ir jų siūlomų studijų programų. Šiame etape universitetams trūko eksperimentinės mokslo įrangos, doktorantūros studijos vyko tik atskirose kryptyse, studijos nepakankamai buvo integruotos į Europos studijų erdvę, nepakankami bibliotekų fondai, žemi darbuotojų atlyginimai, nepakankami mokslininkų ir dėstytojų tarptautiniai mainai, trūko lėšų mokslinei, meninei ir akademiniai veiklai plėtoti, nebuvo reikiamo dėstytojų kiekio naujai kuriamų specialybių rengimui, reikalingos mokymo bazės⁸. Audito metu ŠMM nepateikė dokumentų, įrodančių, kad buvo atliekama aukštojo mokslo I ir II reformos etapuose vykusių pasikeitimų analizė: valdymo išlaidų pasikeitimo, švietimui skirtų lėšų panaudojimo efektyvumo, studijų programų dubliavimosi⁹ ir t.t. Kolegijos įkuriamos be aiškios koncepcijos, teritoriniu principu regionuose sujungiant kelias aukštesniausias mokyklas, nesiejant jų su universitetiniu mokslu, neatlikus specialistų poreikio analizės, neįvertinus mokymo bazių pritaikymo ir galimybių studijų kokybei užtikrinti, neįvertinus dėstytojų kvalifikacijos ir pasirengimo. Švietimo ir mokslo ministerija, vykdydama švietimo įstaigų steigimo, reorganizavimo ir kitus pertvarkos planus, neturėjo aiškių reformos prioritetų, ekonominio ir socialinio naujo švietimo įstaigų tinklo formavimo pagrindimo. Dabartiniame švietimo sistemos reformos etape tenka spręsti tas pačias švietimo įstaigų infrastruktūros optimizavimo ir socialines problemas, o tam reikia didelių papildomų valstybės lėšų.

ŠMM nuo 1998 m. išskiria tris antrojo švietimo reformos etapo prioritetus: ugdymo ir studijų modernizavimo, švietimo kokybės kėlimo, socialinių ir pedagoginių mokymosi bei studijų sąlygų gerinimo, švietimo sistemos harmonizavimo.

Išskiriant šiuos prioritetus buvo siekiama: tęsti sistemine reformą kartu sukonkretinant jos sudedamąsias dalis, daugiau dėmesio skirti švietimo kokybei, suderinti švietimo prieinamumą, lygias galimybes ir augančius švietimo paslaugų kokybės reikalavimus.

⁸ Valstybinio audito „Studijų aukštesnioje universitetinėse mokyklose organizavimas ir lėšų, skirtų studijoms ir mokslui bei investicijoms, panaudojimo vertinimas“ išvados ir jo metu surinkti įrodymai.

⁹ Valstybinio audito „Studijų aukštesnioje universitetinėse mokyklose organizavimas ir lėšų, skirtų studijoms ir mokslui bei investicijoms, panaudojimo vertinimas“ išvados ir jo metu surinkti įrodymai.

Pirmajame ir antrajame reformos etape nebuvo užtikrintas sklandus švietimo įstaigų tinklo formavimas, laiku neinicijuoti teisės aktų pakeitimai ir papildymai, siekiant vykdyti planingą visos šalies mokyklų tinklo pertvarką. Priimami teisės aktai dažniausiai įtvirtindavo jau susiformavusias švietimo sistemos nuostatas.

Trečiasis švietimo reformos etapas įvardijamas patvirtinus Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatas¹⁰ (toliau – Strategiją) ir jų įgyvendinimo programos patvirtinimą¹¹. Programos paskirtis – išryškinti tolesnės Lietuvos švietimo reformos strategines kryptis, numatyti jų įgyvendinimo priemones ir išteklius iki 2008 metų numatomo Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų patikslinimo, apibrėžti tikėtinus reformos rezultatus konkrečiais rodikliais¹². Programa patvirtinta tik po pusantrų metų priėmus Valstybinę švietimo strategiją.

Nepaisant visų pozityvių Lietuvos švietimo pasikeitimų, švietimo sistemos pertvarkymui nebuvo skiriamas pakankamas dėmesys. Švietimo sistema iki 2003 m. antrojo pusmečio buvo pertvarkoma, nepatvirtinus Valstybinės švietimo strategijos, iki 2005 m. nenustačius bendrų švietimo sistemos reformos siektinų rezultatų, nepatvirtinus ilgalaikių švietimo finansavimo programų. Atskirais Vyriausybės nutarimais ir Švietimo ministro įsakymais buvo patvirtinta: Moksleivio krepšelio ir sutartinių moksleivių apskaičiavimo metodika¹³, Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatos¹⁴, Mokyklų tobulinimo programa¹⁵, Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklės¹⁶, Bendrojo lavinimo, specialiojo ugdymo, profesinio mokymo mokyklų, pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių įstaigų steigimo, reorganizavimo, likvidavimo ir pertvarkymo kriterijų sąrašas¹⁷, Pagrindinio profesinio mokymo lėšų skaičiavimo metodika¹⁸ ir kt.

Ilgą laiką švietimo problemos beveik išimtinai buvo sprendžiamos tik pačių švietimo darbuotojų ir švietimo valstybės tarnautojų pastangų dėka. Politiniai nacionalinio ir savivaldybių lygmens sprendimai stokojo stabilumo ir dermės (Lietuvos švietimo koncepcija nepatvirtinta Seime, lėtai sprendžiami prieštaravimai tarp Švietimo įstatymo, rezoliucijų ir sprendimų, vėluojama

¹⁰ Lietuvos Respublikos Seimo 2003-07-04 nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų patvirtinimo“.

¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-01-24 nutarimas Nr. 82 „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos patvirtinimo“.

¹² Švietimo ir mokslo ministerijos duomenys.

¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 27 d. nutarimas Nr. 785 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos priemonių įgyvendinimo“.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gruodžio 14 d. nutarimas Nr. 1520 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatų patvirtinimo“.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gegužės 28 d. nutarimas Nr. 759 „Dėl Mokyklų tobulinimo programos patvirtinimo“.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 14 d. nutarimas Nr. 745 „Dėl bendrojo lavinimo, specialiojo ugdymo, profesinio mokymo mokyklų, pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių įstaigų steigimo, reorganizavimo, likvidavimo ir pertvarkymo kriterijų sąrašo patvirtinimo“.

¹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 14 d. nutarimas Nr. 746 „Dėl mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo“.

¹⁸ Švietimo ir mokslo ministro 2003 12 23 įsakymas Nr. ISAK– 1871 „Dėl pagrindinio profesinio mokymo lėšų skaičiavimo metodika, kuria vadovaujantis skirstomos lėšos profesinio mokymo įstaigoms patvirtinimo“.

parengti švietimo reformos strateginių krypčių įgyvendinimo priemonės ir išteklius, permainingi savivaldybių sprendimai dėl mokyklų reorganizavimo).

Pirmajame ir antrajame reformos etape nebuvo užtikrintas sklandus švietimo įstaigų (bendrojo lavinimo mokyklų, kolegijų, universitetų) tinklo formavimas; nebuvo pakankamai vykdoma pokyčių stebėseną, nepakankamai skirta dėmesio, siekiant užtikrinti tinkamą studijų kokybę; atnaujinti švietimo įstaigų mokymo bazę.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatos ir jų įgyvendinimo stebėseną

2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700 Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatas, o Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2005 m. sausio 24 d. patvirtino jų įgyvendinimo programą. Programoje buvo patvirtinti Strategijos rezultatų įgyvendinimo vertinimo rodikliai. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 nuostatų 16 p. nustatyta, kad „Strategijos nuostatų įgyvendinimo programos bendrąją priežiūrą atlieka Lietuvos Respublikos Seimas“, o „Vyriausybė, remdamasi Strategijos nuostatose apibrėžtais pagrindiniais švietimo plėtotos siekiniais, koordinuoja veiksmų programos įgyvendinimą ir stebėseną“.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatų siekiai: visi vaikai, ypač iš socialiai remtinų šeimų, turėtų sąlygas pasirengti mokyklai ir pradėti ją lankyti; visiems socialiai remtinų šeimų vaikams (nuo trejų metų) būtų užtikrintas nemokamas ikimokyklinis ugdymas; priešmokyklinis ugdymas taptų visuotinis; būtų sudarytos būtiniausios socialinės mokymosi ir studijų sąlygos visiems jų stokojantiems asmenims; ne mažiau kaip 95 procentai vaikų įgytų pagrindinį išsilavinimą; ne mažiau kaip 95 procentai vaikų, įgijusių pagrindinį išsilavinimą mokytoji toliau ir įgytų vidurinį išsilavinimą arba vidurinį išsilavinimą ir darbo rinkoje paklausią profesinę kvalifikaciją; kiekvienas Lietuvos pilietis turėtų galimybę studijuoti aukštojoje mokykloje pasirinktu būdu (nuotolinės, neakivaizdinės ir kitos studijos) ir daugiau kaip 60 procentų Lietuvos jaunuolių įgytų aukštąjį universitetinį arba neuniversitetinį išsilavinimą.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programoje¹⁹ nurodyta, kad bendrųjų šios strategijos tikslų įgyvendinimo priemonės vykdomos penkiomis prioritetinėmis kryptimis (valdymo, infrastruktūros, paramos, turinio ir personalo tobulinimas). Programoje 2003–2012 metais keliami šie bendrieji strateginiai švietimo plėtotos tikslai: sukurti efektyvią ir darnią, atsakingu valdymu, taikliu finansavimu ir racionalių išteklių naudojimu pagrįstą, išplėtoti tęstinę, mokymąsi visą gyvenimą laiduojančią ir visiems prieinamą, socialiai teisingą švietimo sistemą bei laiduoti švietimo kokybę, atitinkančią atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos sąlygomis gyvenančio asmens poreikius.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-01-24 nutarimas Nr. 82 „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos patvirtinimo“.

ŠMM prognozuoja, jog norint įgyvendinti Strategijoje užsibrėžtus siekius, valstybės biudžeto dalis, skiriama švietimui turėtų viršyti 6 proc nuo BVP, o tai reiškia, kad, esant 2008 m. planuojamam BVP, švietimui reikėtų papildomai skirti daugiau negu pusė milijardo litų.

Programoje nurodytų priemonių vykdymas nepakankamai susietas su reikalingais ištekliais: pavyzdžiui, programos priemonei – padidinti valstybės paramą studentams, įgyvendinti numatoma skirti tik 3,7 mln. Lt iki 2008 metų, o iki 2012 metų reikalingų lėšų nenumatyta; priemonei – steigti karjeros centrus profesinio rengimo institucijose, įgyvendinti numatyta skirti 1 mln. Lt; priemonei – sukurti įvairių poreikių asmenims pritaikytą mokymosi aplinką ir išplėtoti švietimo formų įvairovę, 2007–2012 m. numatyta skirti 6 mln. Lt.

ŠMM yra parengusi daug įvairių programų, kurios kartais įvardijamos kaip tarpinstitucinės (nors dalį jų savo įsakymais patvirtina švietimo ir mokslo ministras, o ne Lietuvos Respublikos Vyriausybė), kurioms atskiras finansavimas nenumatytas, nurodant, kad jos bus vykdomos iš bendrųjų kitų priemonių asignavimų. Šių programų priemonių vykdymo planuose numatoma, kad programų vykdyme dalyvauja kitos institucijos (pavyzdžiui, savivaldybės), bet patvirtintos priemonės neturi privalomo dalyvaujančios institucijos finansavimo pagrindimo, todėl dalis priemonių lieka neįgyvendintos.

Švietimo įstatyme nurodyta, kad „švietimas savo paskirtį geriausiai atlieka, kai jo raida lenkia bendrąją visuomenės raidą, todėl jis turėtų būti prioritetiškai valstybės remiama sritis²⁰“, tačiau iki šiol švietimas nėra prioritetiškai finansuojama sritimi²¹. Strategijos nuostatose įvardinti strateginiai švietimo siekiai nėra susieti su svarbiausiomis spęstinomis švietimo sistemos problemomis: studijų kokybe ir švietimo sistemos finansavimo tobulinimu, numatant konkrečius ilgalaikius finansavimo šaltinius, atsižvelgiant į realų lėšų poreikį.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. įgyvendinimo programos vykdymo kontrolę atlieka ŠMM. Programoje nenumatytos aiškios kitų ministerijų, savivaldybių, dalyvaujančių švietimo procese, funkcijos ir atsakomybė. Į programos įgyvendinimo kontrolę neįtrauktos visos su programos įgyvendinimu susijusios šalys (ministerijos, savivaldybės, mokymo įstaigos, visuomenė), todėl yra rizika, kad vykdant priemones laiku nebus atsižvelgta į atskirose grandyse išskylančias problemas.

Valstybinės švietimo strategijos rezultatų įgyvendinimui vertinti nustatyti 49 rodikliai. Įvertinus ŠMM Valstybinės švietimo strategijos įgyvendinimo iki 2008 m. ataskaitos duomenis, galima prognozuoti, kad didesnė dalis rodiklių iki 2012 metų bus įvykdyta, tačiau yra rizika, kad nebus pasiekti pagrindiniai Strategijos tikslai. Mūsų nuomone, dalis iš šių rodiklių, įvertinus esamą situaciją, turėtų būti tikslinami, pavyzdžiui, ŠMM yra numačiusi, kad 2012 m. vienam pradinio,

²⁰ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991-06-25 Nr. I-1489, Bendrosios nuostatos.

²¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-09-11 nutarimas Nr. 855 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginių tikslų (prioritetų)“.

pagrindinio arba vidurinio ugdymo programos mokiniui tenkanti mokymo lėšų suma sudarys 2,2 tūkst. Lt, kai 2006 m. buvo 2,33 tūkst. Lt, (sumažės 0,13 tūkst. Lt); numatyta, kad 2012 m. vienam pirminio profesinio mokymo mokiniui tenkanti profesinio mokymo lėšų suma sudarys 2,2 tūkst. Lt, kai 2006 m. buvo 5,6 tūkst. Lt (sumažės 3,4 tūkst. Lt); numatyta, kad 2012 m. vienai studijų vietai tenkanti lėšų suma bus 6,3 tūkst. Lt, kai 2006 m. teko 7,1 tūkst. Lt (sumažės 0,8 tūkst. Lt).

Pažymėtina, kad kai kurie iš numatytų rodiklių (pavyzdžiui, rodiklis – per 15 metų atnaujintų bent už 1 mln. Lt švietimo įstaigų dalis: numatoma 2012 m. – 70 proc, kai 2007 m. buvo 9,8 proc.) reikalauja žymiai didesnio finansavimo, o neieškant papildomų finansavimo galimybių, praktiškai neįgyvendinami.

ŠMM duomenimis, mokiniui ar studentui skirta lėšų suma, palyginti su vienam gyventojui tekusia BVP dalimi 2000–2005 m. sumažėjo nuo 26,8 proc iki 22,5 ir palyginti su Europos sąjungos vidurkiu, mokiniui ar studentui tenkančios lėšos Lietuvoje yra mažesnės 2,5 karto²².

Vertinant Valstybinės švietimo strategijos rezultatų įgyvendinimo nustatytus vertinimo rodiklius, pasigendama daugiau ugdymo (pavyzdžiui, egzaminų vertinimo ir kt.) ir studijų kokybinių vertinimo rodiklių (pavyzdžiui, užsienio ekspertų įvertintų studijų programų dalis ir kt.). Mūsų nuomone, vienas iš svarbesnių rodiklių ugdymo kokybei gerinti yra akredituotų po tarptautinės ekspertizės pedagoginių programų Lietuvoje dalis (akredituotų po tarptautinės ekspertizės programų dalis 2006 m. sudarė 8,4 proc., o 2012 m. siekis 70 proc.) yra sunkiai įgyvendinamas.

Vykdamas Valstybinės švietimo strategijos programos įgyvendinimo kontrolę, nedalyvauja visos su programos įgyvendinimu susijusios šalys.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatų įgyvendinimo programoje priemonių vykdymas nepakankamai susietas su reikalingais ištekliais.

Valstybinės švietimo strategijos rezultatų įgyvendinimo rodikliuose pasigendama daugiau ugdymo ir studijų kokybinių vertinimo rodiklių. Dalis vertinimo rodiklių nebuvo tikslinami, nors jie neatspindi šios dienos situacijos švietimo sistemoje.

Yra rizika, kad vykdamas priemones laiku nebus atsižvelgta į atskirose grandyse iškylančias problemas, nes į programos įgyvendinimo kontrolę neįtrauktos visos su programos įgyvendinimu susijusios šalys (ministerijos, savivaldybės, mokymo įstaigos, visuomenė).

²² Švietimo ir mokslo ministerijos duomenys.

2. Švietimo būklė

2.1. Mokymosi sąlygų užtikrinimas

2.1.1. Ikimokyklinis ugdymas

Vienas iš Valstybės ilgalaikės raidos strategijos²³ tikslų – išplėtoti tęstinę, mokymąsi visą gyvenimą laiduojančią ir visiems prieinamą, socialiai teisingą švietimo sistemą.

Tęstinio mokymosi pamatas yra ikimokyklinis ugdymas. Ikimokyklinio ugdymo programą vykdo lopšeliai, lopšeliai-darželiai, darželiai, mokyklos-darželiai ir kitos mokyklos, laisvasis mokytojas ar kitas švietimo teikėjas. Optimalų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų tinklą privalo užtikrinti savivaldybės. Didelę ugdomų vaikų dalį sudaro priešmokyklinio ugdymo grupes lankantys penkiamečiai ir šešiamečiai.

Pastaraisiais metais, mažėjant vaikų skaičiui, mažėja ir ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius, tačiau vaikų dalis, norinčių lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas, nuolat didėja: 2005 m. 1–6 metų vaikų buvo 52,6 proc., 2012 m. – 60 proc., lyginat su visais tokio amžiaus vaikais. Kaimuose šis tikslas sunkiai pasiekiamas, nes trūksta ugdymo įstaigų, todėl ugdomas vos vienas iš penkių kaimo vaikų.

Šalyje naujų ikimokyklinio ugdymo įstaigų beveik nestatoma (pavyzdžiui, Vilniuje per pastaruosius 18 metų pastatytas tik vienas vaikų darželis. Ne geresnė padėtis ir kitose savivaldybėse, nors savivaldybės, turi užtikrinti optimalų, paslaugų kokybę garantuojantį, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų tinklą. Gerinat paslaugų kokybę ir prieinamumą, Švietimo ir mokslo ministerija gali įtakoti, per ministerijos koordinuojamas programas. Pavyzdžiui, nuo 2008 m. ŠMM (programos koordinatorė) kartu su SAM ir savivaldybėmis įgyvendins Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007–2012 m. programą²⁴.

Lygioms mokymosi starto galimybėms laiduoti Strategijoje numatyta išplėsti ikimokyklinio ugdymo paslaugas. Siekiama, kad šis sektorius pirmiausia taptų prieinamas socialinę atskirtį patiriantiems ir socialinės rizikos šeimų vaikams. Visų tipų ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius Lietuvoje 2000–2005 metais mažėjo dėl šių priežasčių: gimstamumo mažėjimo, emigracijos, darbo rinkos pokyčių ir savivaldybių finansinių galimybių. Ikimokyklinėse įstaigose trūksta logopedų, psichologų ir medikų. Miesto ir kaimo situacija, laiduojant lygias mokymosi

²³ Lietuvos Respublikos Seimo 2002-11-12 nutarimas Nr. IX-1187.

²⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugsėjo 19 d. nutarimas Nr. 1057 „Dėl ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007-2012 m. programos vykdymo“

pradžios galimybes, labai skiriasi ir yra ypač nepalanki kaime gyvenantiems vaikams. Miestuose beveik trys ketvirtadaliai 1–6 metų vaikų dalyvauja ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programose, o kaimo vietovėse – mažiau nei penktadalis šios amžiaus grupės vaikų. Tokius didelius skirtumus tarp miesto ir kaimo dažniausiai lemia nepakankamas kaime esančių ugdymo įstaigų skaičius ir tokie socialiniai reiškiniai kaip nedarbas, skurdas, socialinė atskirtis ir kt.

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo švietimo sistema ne visiems vaikams suteikia vienodas galimybes lankyti ugdymo įstaigas. Ypač ši problema aktuali kaimiškose vietovėse. Savivaldybės, kurios turi užtikrinti optimalų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų tinklą, nepakankamai atsižvelgia į tėvų poreikius ir galimybes, regiono ypatumus, nesirūpina ugdymo įstaigų tinklo pertvarkymu ir finansavimu.

Švietimo ir mokslo ministerija įgyvendindama valstybinę švietimo politiką per mažai turi įtakos, kad visiems asmenims būtų suteiktos vienodos galimybės dalyvauti visose ugdymo pakopose.

2.1.2. Bendrasis lavinimas

Mokyklų tinklo pertvarka

Suformuotame racionaliame mokyklų tinkle turi būti garantuojama švietimo paslaugų įvairovė, atsižvelgiant į socialinius, ekonominius, kultūrinius ir demografinius pokyčius.

Norint sėkmingai šalyje įgyvendinti mokyklų tinklo pertvarką, savivaldybės, vadovaudamosi galiojančiais teisės aktais²⁵, turi parengti bendrojo lavinimo mokyklų pertvarkos planus ir juos vykdyti.

Lietuvos savivaldybių mokyklų tinklo pertvarkos bendrųjų planų iki 2012 metų įgyvendinimas ir lyginamieji mokyklų tinklo pertvarkos proceso veiksmingumą iliustruojantys rodikliai rodo, kad tik dalis savivaldybių, ir tik iš dalies, vykdo jų pačių patvirtintus bendruosius mokyklų tinklo pertvarkos planus²⁶. Tik 33 savivaldybių tarybos, tvirtindamos savo mokyklų tinklo pertvarkos bendruosius planus, konkrečius žingsnius buvo numačiusios iki 2012-ųjų metų. Kitų 27 savivaldybių konkretūs darbai buvo numatyti tik iki 2009-ųjų metų.

Audito metu ŠMM, savivaldybės ir apskritys pateikė informaciją apie švietimo būklę, mokyklų tinklo pertvarkos planų vykdymą. Atlikus jos analizę galima tvirtinti, kad bendrojo lavinimo mokyklų tinklo pertvarka vykdoma nepakankamai: mokyklų tinklo pertvarkos bendruosius planus 2005–2007 metais vykdė 24 savivaldybės, 35 – vykdė iš dalies, 1 – nevykdė, 27 savivaldybės nėra suplanavusios tolesnės mokyklų tinklo pertvarkos.

²⁵ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymu, Švietimo įstatymu, Vyriausybės nutarimais, Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėmis rekomendacijomis, Valstybės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatomis.

²⁶ Savivaldybių ir apskričių pateikta informacija.

ŠMM savivaldybėms teikia tik metodinę pagalbą atliekant bendrojo lavinimo tinklo pertvarką, vykdo stebėseną. Tiesiogiai įstatymai nenumato, kad ŠMM galėtų daryti įtaką savivaldybėms priimant sprendimus dėl tinklo pertvarkos. ŠMM gali tik skirti ar neskirti lėšų mokyklų renovacijai ir geltonuosius autobusus. Kadangi planai patvirtinti savivaldybių tarybų, tai savivaldybės gali juos keisti arba nevykdyti.

Šiuo metu, vykdamas mokyklų tinklo pertvarką, pradinės mokyklos dažnai jungiamos prie pagrindinių ar vidurinių mokyklų. Tai sušvelnina kai kurių mažų mokyklų uždarymo procesus ir skatina naujų teritorinių mokyklų atsiradimą. Iš viso savivaldybėse 2004–2005 mokslo metais atliktos reorganizacijos: panaikinta bendrojo lavinimo mokyklų – 96, įsteigta bendrojo lavinimo mokyklų – 4, prijungta skyrių, filialo teisėmis – 85; 2005–2006 mokslo metais: panaikinta bendrojo lavinimo mokyklų – 37, įsteigta bendrojo lavinimo mokyklų – 4, prijungta skyrių, filialo teisėmis – 26; 2006–2007 mokslo metais: panaikinta bendrojo lavinimo mokyklų – 29, įsteigta bendrojo lavinimo mokyklų – 1, prijungta skyrių, filialo teisėmis – 27²⁷.

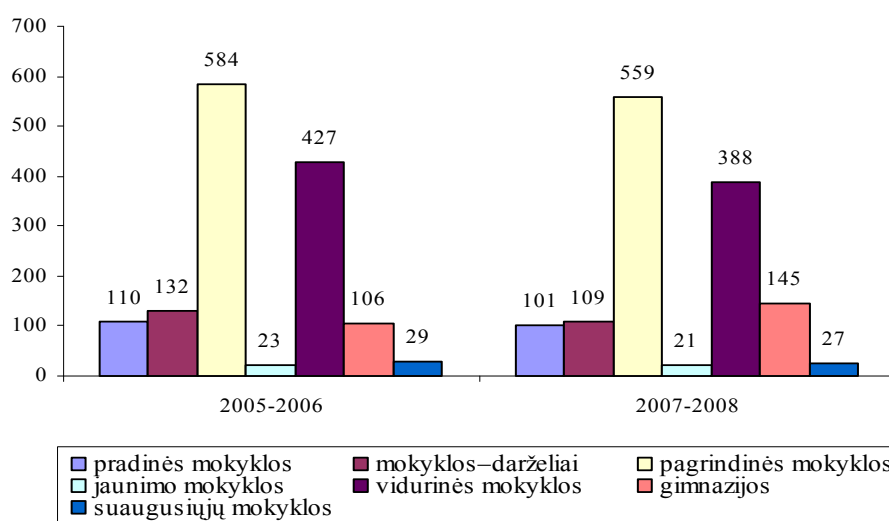
Šalyje 2007–2008 mokslo metais yra 1357 savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklos. Jų, palyginti su 2005–2006 mokslo metais, sumažėjo 54-iomis. 2007–2008 mokslo metais pradinių mokyklų, kaip atskirų juridinių vienetų, nėra 26 savivaldybėse. Dauguma mažų kaimo pradinių mokyklų (turinčių jungtines klases), prijungtų prie pagrindinių ir vidurinių, tapo jų struktūriniais padaliniais. Kaimo mažas pradinės mokyklas, kaip atskirus juridinius vienetus, turi Mažeikių, Vilniaus, Kauno, Kretingos, Kelmės ir Šiaulių rajonų savivaldybės²⁸. 2007–2008 mokslo metais pagrindinių mokyklų nėra Birštono savivaldybėje.

Akredituojant vidurinio ugdymo programą dalis vidurinių mokyklų tapo gimnazijomis. Pamažu didėja savivaldybių keturmečių gimnazijų skaičius: 2005 metais buvo 38, 2007 metais – 52. Pirmosios gimnazijos pradėtos kurti dar 1994 m., o nuo 1998 m. įtvirtintas dešimtmečių steigimas. 2005–2006 mokslo metais gimnazijų neturėjo Vilniaus, Širvintų, Panevėžio, Kaišiadorių, Alytaus rajonų, Pagėgių, Kalvarijos, Birštono ir Neringos savivaldybės. Šiais mokslo metais gimnazijų neturi tik Kaišiadorių rajono, Pagėgių ir Neringos savivaldybės.

²⁷ Švietimo ir mokslo ministerijos pateikta informacija.

²⁸ Švietimo ir mokslo ministerijos pateikta informacija.

1 pav. Mokyklų skaičiaus pokytis per 2005–2006 ir 2006–2007 mokslo metus pagal tipus.

Šaltinis – Statistikos departamentas

Šalyje daugiausia yra pagrindinių ir vidurinių mokyklų. Gimnazijų steigimas yra glaudžiai susijęs su dešimtmečių steigimu ir vidurinių reorganizacija. Gimnazija turi atitikti Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytus akreditacijos kriterijus²⁹. Vadovaujantis švietimą reglamentuojančiais dokumentais, vidurinį išsilavinimą teiks tik gimnazijos. Kadangi gimnazija liks pagrindinis mokyklos tipas, teikiantis bendrąjį išsilavinimą, turi būti sudaroma galimybė visiems norintiems mokiniams mokytis gimnazijose.

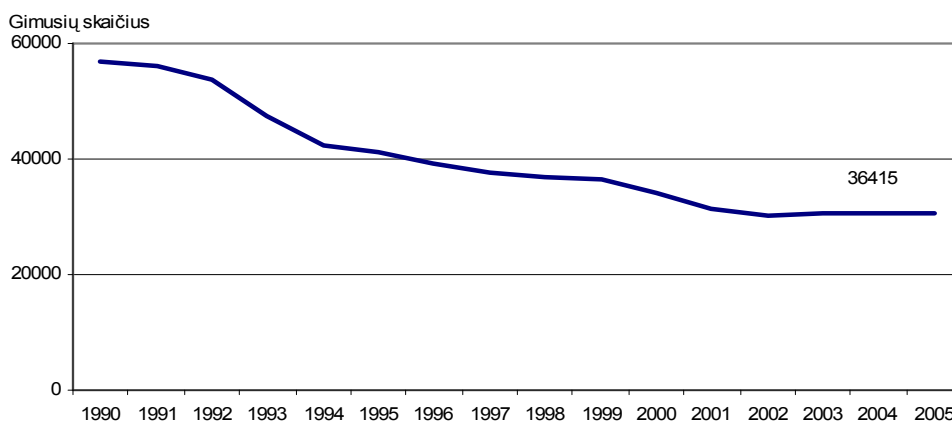
Dalis savivaldybių neatsižvelgia į demografinius rodiklius, socialinę būklę, ugdymo poreikių tenkinimą, mokinių srautų pasiskirstymą ir nekoreguoja Bendrojo plano mokyklų reorganizavimo, vidaus struktūros pertvarkos ir pertvarkymo programų. Netolygus moksleivių srautų pasiskirstymas lemia „tuščių“ mokymosi vietų atsiradimą vienose mokyklose, o kitose – ugdymo proceso organizavimą dvejomis pamainomis. Užsitęsęs vidurinių mokyklų vidaus struktūros pertvarkymas, lėtas keturmečių gimnazijų kūrimas nesudaro sąlygų visiems mokiniams įgyti geros kokybės vidurinį išsilavinimą, mokyklose mokinių mažėja sparčiau, nei vyksta mokyklų tinklo pertvarka.

Viena iš svarbiausių priežasčių, kodėl reikia pertvarkyti tinklą, yra mokinių skaičiaus mažėjimas. Gimusių vaikų skaičius nuo 1990 m. iki 2005 m. sumažėjo 22,4 tūkst. Didelę įtaką mokinių skaičiaus mažėjimui turi ir gyventojų emigracija. 2004–2005 mokslo metais į pirmąją klasę atėjo 95 proc. mokinių, gimusių 1997 m. (gimė 37 812 vaikų). Savivaldybės prognozuoja, kad 2012 metais į pirmąją klasę ateis apie 29 tūkst. mokinių, t. y. beveik 6 tūkst. mažiau nei 2004–2005 mokslo metais. Sprendžiant iš esamo gimstamumo lygio ir mokyklas lankančių mokinių skaičiaus, 2012 metais būtų apie 403 tūkst. (1–12 klasės) moksleivių, t. y. net 26 proc. mažiau nei

²⁹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991-06-25 Nr. I-1489.

2004 metais. Šalyje 2004–2005 mokslo metais 1611-oje bendrojo lavinimo mokyklų mokėsi 545 904 mokiniai³⁰.

2 pav. Gimstamumo dinamika Lietuvoje

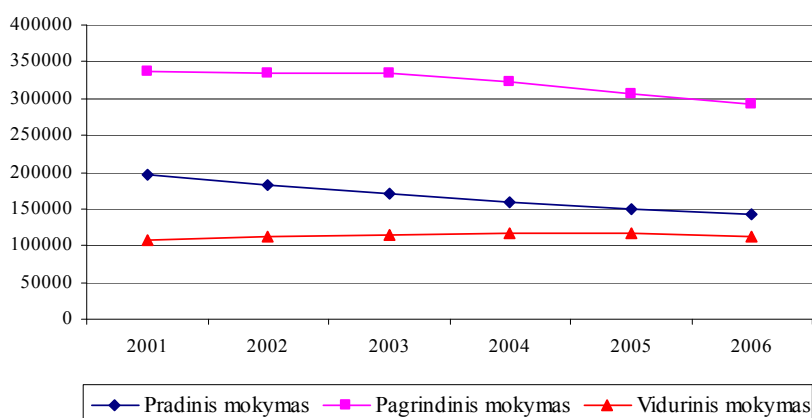
Šaltinis – Statistikos departamentas

Šalyje trūksta priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo įstaigų, todėl savivaldybės, racionaliai suformavusios bendrojo lavinimo mokyklų tinklą, turės galimybę padidinti ugdymo prieinamumą ir tęstinumą – dalyje buvusių mokyklų patalpų įkurti kitas švietimo įstaigas.

Audito metu daugelis savivaldybių dėl mokinių skaičiaus pokyčių ateityje taip pat pateikė pesimistines prognozes.

Savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklose 2007–2008 mokslo metus pradėjo 471 673 mokiniai, t. y. 51 240 mokinių mažiau nei jų mokėsi 2005–2006 mokslo metais. Šis mokinių skaičiaus sumažėjimas prilygsta Klaipėdos apskrities visų savivaldybių šių mokslo metų mokinių skaičiui (51 726 mokiniai). Mokinių skaičius sumažėjo visose 60 savivaldybių. Remiantis gimstamumo tendencijomis galima prognozuoti, kad mokinių skaičius ir toliau mažės.

3 pav. Mokinių skaičiaus pokytis 2001–2006 m.

Šaltinis – Statistikos departamentas

³⁰ Švietimo ir mokslo ministerijos pateikta informacija.

Savivaldybės per trejus pastaruosius pertvarkė mokyklų vidaus struktūrą, o ne visą savivaldybės bendrojo lavinimo mokyklų tinklą. 2004–2005 ir 2006–2007 mokslo metais vidaus struktūros pertvarka atlikta 260-yje mokyklų; uždarytas 181 ir įsteigtas 1 pradinio ugdymo skyrius.

Savivaldybėse, pertvarkant mokyklų tinklą, sprendimai dažnai atšaukiami, vėl leidžiama formuoti klases, kurių buvo atsisakyta. Naujų tipų, ypač gimnazijų, populiarumas ir mažėjantis gimstamumas sukėlė konkurenciją tarp besimokančiųjų. Savivaldybių švietimo darbuotojai pripažįsta, kad dažnai vilkinama priimti savivaldybių tarybų sprendimus dėl mokyklų tinklo pertvarkos. Mokiniai ir jų tėvai dažnai nežino, ar vaikai galės baigti ugdymo programą toje pačioje mokykloje. Mokytojai ir mokyklų vadovai nėra tikri dėl savo mokyklos ateities, nes mokyklų tinklo pertvarka vykdoma nesistemiškai.

Švietimo įstaigų tinklas pertvarkomas nenuosekliai: ne visos savivaldybės patvirtino bendruosius tinklo pertvarkos planus iki 2012 m., dalis jų patvirtino tik iki 2009 m.

Ne visose savivaldybėse mokyklų tinklo pertvarka vykdoma pagal patvirtintus planus.

Laiku neatlikus mokyklų tinklo pertvarkos, sunkiai įgyvendinamas ugdymo sąlygų gerinimas, didėja pertvarkos kaštai, socialinė įtampa.

Moksleivių vežiojimas

Bendrojo lavinimo prieinamumo užtikrinimą įtakojo ne tik mokyklų tinko optimizavimas, bet ir užtikrinimas, kad mokiniai pasiektų mokyklą. Švietimo įstatyme nustatyta, kad toliau kaip trys kilometrai nuo mokyklos gyvenantys kaimo bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai turi būti pavežami mokykliniais autobusais ar kitu transportu. ŠMM organizuoja savivaldybių aprūpinimą mokykliniais geltonaisiais autobusais, todėl kartu su savivaldybėmis yra atsakinga už visų mokinių vežimą. Šią įstatymo nuostatą vykdo Druskininkų, Birštono, Neringos, Marijampolės, Rietavo, Visagino savivaldybės, Lazdijų, Varėnos, Jonavos, Pakruojo rajonų savivaldybės. 2005–2006 mokslo metais į mokyklą nepavežta 670 mokinių, 2006–2007 mokslo metais – 647 mokiniai, 2007–2008 mokslo metais – 514 mokinių. Daugiausia nepavežamų mokinių šiais mokslo metais yra Ukmergės r. savivaldybėje (128); Kauno r. savivaldybėje (43); Akmenės r. savivaldybėje (36); Šakių r. savivaldybėje (33); Plungės r. savivaldybėje (32), Trakų r. savivaldybėje (31)³¹.

Aprūpinimas geltonaisiais autobusais priklauso nuo finansinių galimybių. Valstybė nuo 2000 metų kasmet skiria lėšų mokykliniams geltoniesiems autobusams įsigyti, tačiau jų nepakanka, kad būtų įvykdytos Švietimo įstatymo nuostatos. Autobusų pirkimą vykdo ŠMM ir pagal nustatytą tvarką juos skiria tik reorganizuotų, likviduotų kaimo pradinių, pagrindinių, vidurinių, uždarytų pradinio ir pagrindinio ugdymo skyrių mokiniams į tolesnes mokyklas pavežti ir specialiųjų poreikių mokiniams, kurie dėl negalios patys nepasiekia mokyklos. Daugiausia (12) autobusų skirta Kėdainių r. savivaldybei, iš viso neskirta Neringos savivaldybei.

Trūkstant geltonųjų autobusų, kaimo vietovių savivaldybių mokiniai dažnai negali dalyvauti popamokinėje veikloje. Pertvarkant kaimo vietovių savivaldybių mokyklų tinklą, mokinių vežimo į mokyklą poreikis didės.

Kai kurios savivaldybės neužtikrino, kad būtų suorganizuotas dalies mokinių, kurie gyvena trijų ir daugiau kilometrų atstumu nuo mokyklos, vežiojimas į mokyklą.

Dėl to, kad neužtikrinamas pakankamas reorganizuotų mokyklų aprūpinimas geltonaisiais autobusais, negerėja mokymo sąlygos ir neskatinama tolesnė mokyklų tinklo pertvarka.

Mokyklų atnaujinimas

Bendrojo lavinimo prieinamumo užtikrinimui mokiniams svarbu sudaryti tinkamas ugdymo sąlygas. Siekiant pagerinti ugdymo kokybę Lietuvos bendrojo lavinimo pagrindinėse mokyklose, įgyvendinama Mokyklų tobulinimo programa³². Be kitų uždavinių programoje

³¹ Švietimo ir mokslo ministerijos pateikta informacija.

³² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-05-28 nutarimas Nr. 759.

numatyta sudaryti mokyklose palankesnes sąlygas, mažinti reguliarias švietimo sistemos išlaidas, pirmiausia energijos ir kitas, susijusias su mokyklų tinklo neracionalumu.

Vykdamas Mokyklų tobulinimo programą mokyklų renovacijai buvo numatyti finansavimo šaltiniai: Pasaulio banko paskola, savivaldybių ir valstybės biudžetų lėšos.

ŠMM audito metu pateikė informaciją, kad iki 2006 m. renovuota 395 iš 1615 mokyklų.

Savivaldybės klausimynuose nurodė, kad iš 1615 bendrojo lavinimo mokyklų iki 2012 m. jų liks 1125.

Savivaldybės planuoja iki 2012 metų renovuoti 387 bendrojo lavinimo mokyklas. Iš viso šalyje iki 2012 metų būtų renovuotos 606, t. y. 53,9 proc. mokyklų.

Daugiausia mokyklų (100 proc.) iki 2012 m. numato renovuoti Vilniaus miesto savivaldybė (iki 2006 m. renovuota tik 10,5 proc.).

Auditoriai, apžiūrėję kai kurių audituojamų savivaldybių mokyklų pastatus, įsitikino, kad daugelio jų būklė neužtikrina tinkamų mokinių ugdymo sąlygų. Tam pritaria savivaldybių darbuotojai ir mokyklų vadovai.

Ugdymo sąlygų gerinimo tempai savivaldybėse yra nepakankami, nes iki 2006 m. tik apie 30 proc. šalies bendrojo lavinimo mokyklų atitiko joms keliamus reikalavimus, kad būtų užtikrinamos tinkamos mokymosi sąlygos ir efektyviai naudojamos mokyklų aplinkai skiriamos lėšos. Siekiant užtikrinti visiems mokiniams tinkamas mokymosi sąlygas, reikia ieškoti papildomų finansavimo šaltinių ir, suformavus optimalų mokyklų tinklą, renovuoti tik tas mokyklas, kurios ateityje išliks.

Šiuo metu savivaldybių mokyklų tinklo pertvarką ŠMM gali įtakoti tik per vykdomas programas (Mokyklų tobulinimo, Mokyklų aprūpinimo geltonaisiais autobusais programos) skirdama arba neskirdama lėšų (VIP) arba transporto priemonės.

Vienas iš Strategijos uždavinių – iki 2012 m. atnaujinti 80 proc. mokyklų, sunkiai įgyvendinamas, nes iki 2006 m. atnaujinta tik 30 proc. mokyklų, o savivaldybės planuoja iki 2012 m atnaujinti tik 54 proc. visų mokyklų.

Spartesniam mokyklų atnaujinimui didelę įtaką daro vėluojanti mokyklų tinklo pertvarka ir nenumatytas ilgalaikis finansavimas.

Socialinių ir edukacinių problemų sprendimas

2001 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Socialinių pedagogų etatų steigimo švietimo įstaigose programą³³, kurioje numatyta 2001–2005 metais įsteigti švietimo įstaigose apie 800 socialinių pedagogų etatų, kurių parama reikalinga ir naudinga mokiniams, pedagogams, tėvams ir teritorinei bendruomenei. Švietimo ir mokslo ministras patvirtino Socialinių pedagogų

³³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-04-24 nutarimas Nr. 471

etatų steigimo švietimo įstaigose 2002 ir 2003 metais vykdymo tvarką³⁴, kurioje numatyta finansuoti socialinių pedagogų etatų steigimą pagal projektų konkursus. Steigiant etatus nebuvo įvertintas poreikis ir kriterijai (pagal rizikos grupes, specialiosios pagalbos poreikį ar pan.) šalies mastu. Prioritetas buvo teikiamas tiems projektams „kur socialiniai pedagogai būtini, kurie turi socialinius pedagogus įsteigtiems etatams užimti, kur siekiama organizuoti darbą su rizikos grupės vaikais“.

2001 m. tam tikslui buvo skirta 78 600 Lt – ŠMM finansavo 169 socialinių pedagogų etatus. 2002–2003 m. iš valstybės biudžeto skirta 3,19 mln. Lt, 2004 m. moksleivio krepšelyje skirta 8,5 mln. Lt socialinių pedagogų etatams finansuoti. Mokyklose 2004 m. buvo 26 pedagoginės psichologinės tarnybos. 2007 m. šalies savivaldybėse buvo 54 pedagoginės psichologinės tarnybos. 2006 m. spalio 1 d. šalies mokyklose dirbo daugiau nei 1100 socialinių pedagogų. Audito metu savivaldybės ir apskritys pateikė informaciją apie specialiosios pagalbos darbuotojus. Logopedų paslaugas teikė 1341 darbuotojas (daugiausia – Vilniaus miesto, mažiausia – Neringos, Kalvarijos, Rietavo savivaldybėse (po 1 pareigybę)), psichologų – 509 (daugiausia – Vilniaus miesto, iš viso nėra psichologų Pagėgių savivaldybėje, 9 savivaldybėse yra tik po vieną psichologą), socialinių pedagogų – 971 (daugiausia – Vilniaus miesto, mažiausia – Birštono, Neringos savivaldybėse), specialiųjų pedagogų – 257 (16 savivaldybių duomenys).

Iš viso apskrityse yra 219 logopedų, 25 psichologai ir 56 socialiniai pedagogai. Utenos ir Alytaus apskritys neturi nė vieno psichologo. Daugiausia psichologų turi Kauno apskritis (7), logopedų (158) – Klaipėdos apskritis, socialinių pedagogų (17) – Vilniaus apskritis. Mažiausia logopedų (2) yra Utenos apskrityje, socialinių pedagogų (po vieną) – Marijampolės, Telšių ir Alytaus apskrityse.

Savivaldybėse trūksta darbuotojų, kurie teiktų mokiniui specialiąją pagalbą. Vienam švietimo pagalbos specialistui 2006–2007 mokslo metais teko 257,4 mokinio (pagal Lietuvos vidurkį). Daugiausia vienam švietimo pagalbos specialistui tenka 413,9 mokinio (Vilniaus rajone), mažiausia (127) – Visagino savivaldybėje.

Sprendžiant socialines ir edukacines problemas mokymosi įstaigose socialinių pedagogų etatų steigimas organizuotas neįvertinus jų poreikio visos šalies mastu, neatsižvelgiant į rizikos grupių paplitimą, specialiosios pagalbos poreikį, nenustačius kriterijų dėl socialinių pedagogų etatų steigimo konkrečioje švietimo įstaigoje.

Dalyje savivaldybių mokyklų socialinės ir edukacinės problemos sprendžiamos nepakankamai arba visai nesprendžiamos (nepertvarkytose mokyklose, kuriose mokinių skaičius mažas ir trūksta moksleivio krepšelio lėšų, socialinių pedagogų etatų steigimas yra problematiškas).

³⁴ Švietimo ir mokslo ministro 2002-08-23 įsakymas Nr.1481, 2003-02-18 įsakymas Nr.209

Šiuo metu ne visiems asmenims užtikrinama socialiai teisinga švietimo sistema (daugelyje savivaldybių mokyklų mokiniams neteikiama specialioji pagalba).

2.1.3. Profesinis mokymas

Nuo 2000 m. pradėta pertvarkyti profesinių mokyklų tinklą. Dalis mokyklų buvo sujungtos, profesinių mokyklų skaičius mažėjo. Aukštesniosios mokyklos buvo reorganizuotos į kolegijas ir profesines mokyklas. 2007 m. pradžioje Lietuvoje veikė 78 valstybinės profesinio mokymo įstaigos, iš jų 13 pertvarkytos į viešąsias įstaigas.

Be to, darbo rinkos profesiniu mokymu ir kvalifikacijos tobulinimu užsiima Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos reguliavimo sferoje esantys 14 darbo rinkos mokymo centrų, kuriuose galima įgyti profesijas, patobulinti savo kvalifikaciją. Ši mokymo sistema susiformavo 1992 metais ir taip pat yra šalies darbo rinkos profesinio mokymo vykdytoja.

Šiuo metu profesinio mokymo įstaigoms trūksta šalies ūkyje naudojamų technologijų lygį atitinkančios mokymo įrangos. Prastą mokymo bazių būklę lemia investicijų trūkumas. Valstybės investicijų programos lėšų praktinio mokymo įrangai įsigyti nebuvo skiriama nuo pat nepriklausomybės pradžios iki 2004 m. Dalis mokymo įstaigų praktinio mokymo įrangą atnaujino nuo 2004 m. dalyvaudamos Europos Sąjungos bendrosiose švietimo ir stojimo paramos programose, tačiau investicijų poreikis šiame sektoriuje yra didžiulis.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004–2008 m. programoje numatyta įgyvendinti profesinio mokymo reformą, laiduojančią suteikiamos kvalifikacijos atitiktį darbo rinkos poreikiams, kvalifikacijos suteikimo skaidrumą, lankstumą, pripažinimą ir prieinamumą, užtikrinti, kad kuo daugiau moksleivių rinktųsi sudėtingas, bet šalies ekonominei pažangai turinčias įtakos profesijas.

Visos profesinės mokyklos 2007 m. nebuvo pertvarkytos į viešąsias įstaigas. Į 2008 m. II ketvirtį nukeltas valstybinių profesinio mokymo įstaigų valdymo decentralizavimo programos pateikimo Lietuvos Respublikos Vyriausybei terminas. ŠMM nurodė, kad siekiant didinti profesinio mokymo sistemos veiksmingumą ir tobulinti jos valdymą bus parengtas pagrindinio profesinio mokymo ir darbo rinkos profesinio mokymo sujungimo priemonių planas, parengtas Lietuvos profesinio mokymo tarybos nuostatų projektas, patvirtintas stipendijos mokėjimo ir materialinės paramos skyrimo mokiniui, kuris mokosi pagal pirminio profesinio mokymo programas, ir aukštesniųjų studijų studentui tvarkos aprašas ir kiti Profesinio mokymo įstatymo pakeitimo įstatymo poįstatyminiai aktai ar jų projektai, aptarti darbo grupėse kartu su profesinių sąjungų bei kitais socialiniais partneriais.

Pagrindinio ir darbo rinkos profesinio mokymo bazės yra skaidomos, trūksta šalies ūkyje naudojamų technologijų lygį atitinkančios mokymo įrangos.

2.1.4. Aukštasis mokslas

Materialinės bazės būklė

Audito metu anketose universitetai nurodė pagrindines priežastis, lemiančias nepakankamą mokymosi sąlygų užtikrinimą: lėtas studijų materialinės bazės atnaujinimas, bloga pastatų būklė, ypač bendrabučių, arba jų trūkumas, pasenusi laboratorijų įranga. Tinkamam studijų organizavimui užtikrinti reikalinga šiuolaikinius reikalavimus atitinkanti mokslinė ir techninė bazė. Apie 90 proc. universitetų valdomų pastatų reikalingas kapitalinis arba kitas remontas. Universitetų nuomone, atsižvelgiant į universitetų 2004–2006 m. investicijoms skiriamas lėšas ir jų poreikį, esant dabartiniam finansavimo lygiui, universitetų pastatams atnaujinti vidutiniškai reikės apie 10–15 metų, nors tikslių skaičiavimų universitetai nepateikė³⁵.

Universitetai 2004–2006 m. materialinei bazei modernizuoti skyrė 273,4 mln. Lt. Investicijoms 2005 m. skirta 20 789,9 tūkst. Lt (palyginti su 2004 m arba 29 proc. daugiau). 2006 m. skirta 16 921,3 tūkst. Lt (palyginti su 2005 m. arba 18 proc. daugiau). Vykdamas Universitetų įrangos atnaujinimo investicijų projektą, 2007 m. 14 universitetų skirta 5 mln. Lt.

Įgyvendinant Mokslo ir studijų institucijų renovavimo ir rekonstravimo 2007–2009 metų programą, 14 universitetų, 5 valstybės mokslinių tyrimų įstaigoms, 7 kolegijoms skirta 8 mln. Lt.

Įgyvendinant Aukštųjų mokyklų studentų bendrabučių atnaujinimo programą su 17 aukštųjų mokyklų pasirašytos lėšų naudojimo sutartys ir joms 2007 metams skirta 9 mln. Lt.

Tačiau iki šiol materialinės bazės atnaujinimas vyksta, neatlikus materialinės bazės būklės analizės, nepatvirtinus aukštojo mokslo infrastruktūros tobulinimo plano, nenustačius tikslaus lėšų, kurių reikia visai sistemos materialinei bazei atnaujinti ir modernizuoti poreikio, neparengus investicinių projektų, nenustačius finansavimo prioritetų, daugeliu atvejų lėšos investicijoms yra išskaidomos po daugelį objektų.

Pažymėtina, kad investicijoms, tiesiogiai susijusioms su studijų procesu, skiriama tik 35 proc. visų lėšų³⁶.

Universitetai neužtikrina tinkamų mokymosi sąlygų, nes materialinė bazė neatitinka reikalavimų, bloga bendrabučių būklė, pasenusi laboratorinė įranga, lėtai vykdomas universitetų turto atnaujinimas. Nepatvirtintas aukštojo mokslo infrastruktūros atnaujinimo planas, nenustatyti finansavimo prioritetai ir finansavimo šaltiniai.

³⁵ Valstybinis auditas 2007-05-15 „Studijų aukštosiose universitetinėse mokyklose organizavimas ir lėšų, skirtų studijoms ir mokslui bei investicijoms, panaudojimo vertinimas“.

³⁶ Valstybinis auditas 2007-05-15 „Studijų aukštosiose universitetinėse mokyklose organizavimas ir lėšų, skirtų studijoms ir mokslui bei investicijoms, panaudojimo vertinimas“.

2.2. Mokymosi tęstinumo užtikrinimas

Švietimo ir mokslo bei socialinės apsaugos ir darbo ministrai 2004 m. įsakymu patvirtino Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategiją. Strategijos vizija – 90 proc. aktyvių visuomenės narių dalyvauja mokymosi veikloje. Strategijos įgyvendinimo veikslių plane 2004–2012 metais numatyti pagrindiniai mokymosi visą gyvenimą plėtros uždaviniai. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija orientuota į daugiausia permainų reikalaujančias ir problemiškas švietimo sritis – profesinį mokymą, aukštąjį mokslą ir suaugusiųjų švietimą (aktualūs finansavimo, materialinės bazės gerinimo ir studijų kokybės klausimai). Tęstinė švietimo sistema turi sudaryti sąlygas mokytis bet kokio amžiaus ir socialinio statuso žmonėms, užtikrinti mokymo programų ir išsilavinimo patvirtinimo suderinamumą, kad nebūtų kliūčių tęsti mokslą keičiant mokyklas, mokymosi lygį, tipą ar būdą.

Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos įgyvendinimo veikslių planas yra vykdomas, tačiau atsiliekama nuo ES vidurkio. 2005 m. besimokančių 25–64 metų žmonių ES šalyse buvo 10,2 proc., o Lietuvoje – 6 proc. Siekiama, kad 2010 m. ES būtų 12,5 proc., o 2012 m. Lietuvoje – 15 proc. Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje numatyta iki 2010 metų mokymosi visą gyvenimą lygį padidinti iki 10 proc.

Galimybę grįžti į nuosekliojo mokymosi sistemą mokiniams, neturintiems mokymosi motyvacijos ar dėl įvairių priežasčių neįgijusiems pagrindinio išsilavinimo, turi užtikrinti jaunimo mokyklos. Nuo 2007 m. mokiniams sudarytos prielaidos profesinę kvalifikaciją pradėti įgyti jau mokantis bendrojo lavinimo mokyklose. 2000–2005 metais 18–24 metų jaunuolių, neįgijusių vidurinio išsilavinimo ir nesimokančių, sumažėjo beveik dvigubai. Šiuo metu pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo siekiantys suaugę Lietuvos gyventojai jį gali įgyti suaugusiųjų vidurinėse mokyklose (centruose) arba suaugusiųjų klasėse. Suaugusiųjų pradinis, pagrindinis ir vidurinis lavinimas visiškai finansuojamas iš valstybės ir savivaldybių biudžetų. Besimokančiųjų skaičius suaugusiųjų mokymo centruose, vidurinėse mokyklose ir klasėse nuo 2000–2001 iki 2004–2005 mokslo metų išaugo 1,2 karto. 2007 m. 19 savivaldybių veikė jaunimo mokyklos mokymosi motyvacijos neturintiems mokiniams, 23 savivaldybėse – suaugusiųjų bendrojo lavinimo mokyklos.

ŠMM duomenimis, mokyklos nelankančių 7–16 metų, t. y. privalomo mokytis amžiaus, vaikų pastaraisiais metais buvo 0,1–0,2 proc. Anksti pasitraukiančių iš švietimo sistemos – vidurinio išsilavinimo neįgijusių ir nesimokančių 18–24 metų jaunuolių iki 2005 m. buvo apie 9 proc., 2006 m. jų padaugėjo iki 10,3 proc. Tai sietina su darbo jėgos trūkumo sukeltais jaunimo įsidarbinimo pokyčiais. Visos institucijos, dalyvaujančios vaikų priežiūros ir ugdymo procese, nepakankamai atlieka prevencinį darbą, nes tik efektyviai vykdant prevencines programas galima vaikus gražinti į mokyklą.

Siekiant švietimo prieinamumo įvairių poreikių ir amžiaus asmenims, teikiamų paslaugų kokybės, neužtikrinamos palankesnės ir saugesnės mokymosi sąlygos, motyvavimo sistemos, nepakankamai renovuojamos švietimo įstaigos ir aprūpinamos šiuolaikinėmis mokymo priemonėmis.

ŠMM pateiktoje 2007 m. veiklos ataskaitoje nurodyta, kad atsižvelgus į augančius visuomenės poreikius mokytis, kuriamas Neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugų teikimo savivaldybių suaugusiųjų švietimo įstaigose modelis, remiamos neformaliojo suaugusiųjų mokymo iniciatyvos. Didelis vaidmuo sprendžiant šiuos klausimus tenka Europos Sąjungos fondų paramai.

Didėjant besimokančių suaugusiųjų skaičiui, ne visos savivaldybės ieško galimybių įsteigti atskiras jaunimo mokyklas mokymosi motyvacijos neturintiems mokiniams.

Švietimo ir mokslo ministerija kartu su savivaldybėmis nepakankamai įgyvendina papildomas priemones, kad būtų padidintas mokymosi visą gyvenimą lygis, siekiant Europos Sąjungos vidurkio, pilnai suteiktas švietimo prieinamumas įvairių poreikių ir amžiaus asmenims.

Mokymosi visą gyvenimą sąlygoms plėtoti 2004–2006 metais buvo skirtos ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos lėšos. Iki 2007 m. Švietimo ir mokslo ministerija su projekto vykdytojais pasirašė 240 sutarčių, kurių vertė apie 354 mln. Lt³⁷, švietimo ir profesinio mokymo sistemos plėtros finansinei paramai gauti³⁸. Dabar, kai šalyje trūksta kvalifikuotų specialistų, svarbu, kad lėšos būtų naudojamos efektyviai.

Bendraujant su Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą gavusiais vykdytojais, pastebimos ir jų pačių tam tikros abejonės dėl efektyvaus paramos lėšų naudojimo. Pavyzdžiui, aukštosios mokyklos daugiausia vykdo vadinamuosius „minkštuosius“ projektus. Atliekami tam tikri darbai, už kuriuos paramos lėšos išmokamos jų atlikėjams, aukštoji mokykla praktinės naudos iš to beveik neturi, lėšų materialinei bazei stiprinti neskiriama. Neatlikti tyrimai, kokią reikšmę turės projektų įgyvendinimas, kiek leis pagerinti mokymo kokybę, ar tai turės žymią įtakos ūkio ir mokslo raidai.

Egzistuoja formali Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos rezultatų vertinimo sistema, be to vertinama, ar lėšos buvo panaudotos teisėtai, bet neanalizuojama, koks gautas ekonominis ar socialinis rezultatas, naudojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą, skirtą švietimui.

³⁷ Švietimo ir mokslo ministerijos pateikta informacija.

³⁸ Švietimo ir mokslo ministerijos pateikta informacija.

2.3. Ugdymo ir studijų kokybės užtikrinimas

Ugdymo ir studijų kokybė yra neatsiejama nuo ugdymo ir studijų aplinkos: ugdymo ir studijų materialinės bazės, aprūpinimo priemonėmis, švietimo darbuotojų kvalifikacijos. Ankstesnėse ataskaitose dalyse pateikėme duomenis, kad nepakankamai užtikrinamos ugdymo ir studijų sąlygos. Studijoms skiriama tik apie pusę lėšų, apskaičiuotų pagal nustatytą Metodiką³⁹, todėl universitetai dalį gautų pajamų, kurias galėtų skirti mokslui vystyti, darbuotojų kvalifikacijai kelti, mokslo ir studijų materialinei bazei gerinti ir kt., skiria studijoms finansuoti⁴⁰.

Siekiant įgyvendinti Strategijoje numatytą tikslą - veiksmingą ir darnią, atsakingu valdymu, taikliu finansavimu ir racionalių išteklių naudojimu pagrįstą švietimo sistemą, išplėtoti tęstinę, mokymąsi visą gyvenimą laiduojančią, ir visiems prieinamą, socialiai teisingą švietimo sistemą ir laiduoti švietimo kokybę, atitinkančią atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos sąlygomis gyvenančio asmens poreikius, švietimo sistemoje, ypač aukštajame moksle, reikalingi esminiai pokyčiai.

Švietimo ir mokslo ministerija 2008 m. numato pradėti įgyvendinti Ugdymo turinio formavimo, vertinimo, atnaujinimo ir diegimo strategiją⁴¹. Siekiant didinti profesinio mokymo sistemos veiksmingumą, bus parengtas pagrindinio profesinio mokymo ir darbo rinkos profesinio mokymo sujungimo priemonių planas.

2.3.1. Bendrojo lavinimo kokybė

Siekiant užtikrinti bendrojo lavinimo mokyklų ugdymo kokybę, atliekamas vidaus ir išorės auditas. Vidaus auditas pradėtas vykdyti nuo 2002 m. Nuo 2004 m. visose bendrojo lavinimo mokyklose vidaus auditas yra privalomas. 2005 m. ŠMM įsteigė Nacionalinę mokyklų vertinimo agentūrą, kuri vykdo bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės vertinimą (išorės auditą). 2007 m. patvirtintas Bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės audito tvarkos aprašas⁴². Prielaidos ugdymo kokybei užtikrinti yra, bet ne visose bendrojo lavinimo mokyklose užtikrinama tinkama ugdymo kokybė. Išanalizavus audito metu gautas anketas, daugelis universitetų atstovų teigia, kad mokinių, baigusių bendrojo lavinimo mokyklą, žinios yra nepakankamos. Jų nuomone, atskiros švietimo grandys nėra tarpusavyje susijusios (pvz., vidurinis ir aukštasis išsilavinimas), į universitetus įstoja abiturientai, kurių žinios nepakankamos, norint studijuoti universitete. Dalis būsimų abiturientų naudojami korepetitorių paslaugomis, kiti įstoja ne į tas specialybes, į kurias norėtų. Bendrojo lavinimo mokyklos taip pat reiškia priekaištus universitetams dėl ką tik baigusių

³⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-10-11 nutarimas Nr. 1272 „Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodika“.

⁴⁰ Valstybinis auditas 2007-05-15 „Studijų aukštosiose universitetinėse mokyklose organizavimas ir lėšų, skirtų studijoms ir mokslui bei investicijoms, panaudojimo vertinimas“.

⁴¹ Švietimo ir mokslo ministro 2007-05-16 įsakymas Nr. ISAK-901

⁴² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007-04-02 įsakymas Nr. ISAK-587.

pedagogų kvalifikacinių gebėjimų ir, kad universitetai mažai prisideda prie ugdymo programų rengimo.

Glaudesnis bendradarbiavimas tarp švietimo įstaigų duotų geresnius rezultatus. Pavyzdžiui, Kauno technologijos universitetas yra vienas iš bendrojo lavinimo mokyklų (gimnazijos) vienas iš steigėjų. Mokykloje dirba KTU dėstytojai ir tai leidžia pasiekti gerus rezultatus. Šios gimnazijos mokinių pasiekimai vertinami tarptautiniu lygiu, jie dažnai tampa įvairių olimpiadų nugalėtojais ir prizininkais.

Reikia pripažinti, kad daugiausia ŠMM nuveikė gerinant bendrojo lavinimo ugdymo kokybę, tačiau pasigendama nuoseklios pozicijos, koks turi būti mokymosi lygis ir ugdymo procesas, kokį lygį mokiniai turi pasiekti. Kuriant edukacines programas pasigendama didesnio universitetų indėlio.

Šiuo metu centralizuotai tvirtinamos tik bendrosios programos ir standartai, o mokyklose šis turinys individualizuojamas. Daugėja pasirinkimų ir ugdymo planuose. Turinio individualizavime teigiama tai, kad galima tenkinti gabių vaikų ugdymo poreikius. Tai taip pat susiję su mokytojo kompetencija. Tik yra rizika, kad atskiri pedagogai, kurių kvalifikacija nepakankama, gali pasirinkti mokyti žemesnės kokybės turinio programas.

Neigiamas faktorius mokymo kokybei, kad mokyklose nuolat eksperimentuojama, t.y. dažnai keičiami reikalavimai mokymui. Pavyzdžiui, 2000 m. buvo įvestas profiline mokymas. Jis buvo įgyvendinamas bendrojo lavinimo mokyklose nuo 11 klasės. ŠMM prieš įvesdama griežtą profiliavimą neįvertino visų padarinių. Moksleivių apsisprendimą ir pasirinkimą labai varžė profiline mokymo modelio dalykų, kurie atspindi profilį, sustiprinimas ir tik vieno profilio arba vienos pakraipos pasiūla. Mažai buvo atsižvelgta į kiekvieno mokinio gabumus ir polinkius, mokiniui paliekama maža apsisprendimo teisė (dažnai pasirinkęs vieną profilį, abiturientas įstoja į kito profilio mokymosi reikalaujančią specialybę). Pagal 2006 m. birželio mėnesį švietimo ir mokslo ministro patvirtintą vidurinio ugdymo programos aprašą buvo numatyta atsisakyti griežto profiliavimo.

Švietimo sistemos darbuotojai audito metu (anketose) nurodė, kad vis dar trūksta stabilumo: nuolat keičiasi įvairūs reikalavimai, programos, egzaminų tvarka. Kaimo mokyklose mokytojai vienu metu dirba su kelių skirtingų klasių mokiniais. Mokytojai ir mokyklų vadovai pažymėjo, kad nėra ugdymo proceso tęstinumo, nevienodi reikalavimai ikimokyklinio ugdymo įstaigose – į mokyklą ateina nevienodai parengti vaikai. Kritikos sulaukė ir per sudėtingos, perkrautos mokymo programos, dideli mokymosi krūviai. Egzaminų užduotys neatitinka mokymo programų, mokiniai nepakankamai gerai parengiami, nes tenka samdyti korepetitorius, neaiškios žinių vertinimo sistemos (ypač pradinėse klasėse). Skirtingose mokyklose dirbama pagal skirtingas mokymo programas, todėl moksleiviui sunku adaptuotis pakeitus mokyklą.

Mokinių mokymosi krūviui turi įtakos įvairūs veiksniai: sudėtingas ugdymo turinys, nepakankamas mokytojų gebėjimas jį individualizuoti, diferencijuoti ir integruoti, nesistemiškas mokymosi krūvių koordinavimas, vadovėlių kokybė, taip pat individualios mokinių savybės. Atnaujinant ugdymo turinį, iki šiol neatsižvelgiama į mokinių mokymosi krūvius ir sveikatos reikalavimų suderinimą. Strategijoje numatyta, kad Švietimo ir mokslo ministerija bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengs ir diegs darbo su įvairių poreikių vaikais metodines rekomendacijas ir metodinę medžiagą.

2006 m. patvirtintas Mokinių mokymosi krūvių mažinimo priemonių 2006–2008 metų planas, kuriame krūvių problemą numatoma spręsti tobulinant ir parengiant ugdymo turinį reglamentuojančius dokumentus, geriau organizuojant ugdymo procesą ir mokyklų finansavimą, keliant mokytojų, mokyklų vadovų, jų pavaduotojų kvalifikaciją, užtikrinant bendrojo lavinimo, profesinio mokymo ir aukštųjų mokyklų studijų programų suderinamumą.

Savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklose 2007–2008 mokslo metus pradėjo 471 673 mokiniai, t. y. 51240 mokinių mažiau nei jų mokėsi 2005–2006 mokslo metais. Per tris metus mokinių sumažėjo 75 tūkst., t. y. tiek kiek mokinių mokosi visame Vilniaus mieste. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 1–4 klasės į vieną komplektą gali būti jungiamos po dvi, tris ar net keturias klases, o 5–8 klasės – po dvi klases, todėl šių klasių skaičius yra didesnis nei klasių komplektų skaičius. 2007–2008 m.m. šalies savivaldybių mokyklose yra 22792 klasės, kurios mokosi 20626 klasių komplektuose. Tai reiškia, kad šalyje 2166 klasės yra jungtinės. 1–8 klasių mokinių mokymasis sujungtose klasėse išlieka kaip neišspręsta problema. Dalis mokinių aštuonias klases baigia taip ir nesimokę atskiroje klasėje, kurioje mokoma tik pagal vieną programą⁴³.

Šalyje 2007–2008 mokslo metais išlieka antrosios pamainos problema. Nors po pietų besimokančių vaikų skaičius per dvejus metus sumažėjo beveik per pusę – nuo 13 162 (2005–2006 mokslo metais) iki 7040 (2007–2008 mokslo metais), tačiau antrąją pamainą dar turi 12-os savivaldybių 52 bendrojo lavinimo mokyklos (2005–2006 mokslo metais antrąją pamainą turėjo 22-jų savivaldybių 88 mokyklos). Daugiausia mokyklų, dirbančių dviem pamainomis, šiuo metu yra Vilniaus mieste (16), Kauno mieste (13), Vilniaus rajone (6), Plungės rajone (4), Mažeikių rajone (3). Taip yra dėl lėto mokyklų tinklo optimizavimo, iki šiol neišspręsto moksleivių vežimo klausimo, o tai turi įtakos mokymo kokybei. Suregulius mokinių srautus tarp mokyklų, savivaldybės išspręstų antrosios pamainos problemą⁴⁴.

Bendrojo lavinimo ugdymo kokybė užtikrinama nepakankamai dėl skirtingų mokymo programų, jų nepakankamo suderinamumo su egzaminų programomis, skirtingo mokytojų darbo krūvio, jų kompetencijos, lėto mokyklų tinklo optimizavimo.

⁴³ Švietimo ir mokslo ministerijos informacija.

⁴⁴ Švietimo ir mokslo ministerijos pateikta informacija.

2.3.2. Profesinio mokymo kokybė

Valstybinėje švietimo strategijoje numatyta didinti profesinį išsilavinimą įgyjančių mokinių skaičių ir pasiekti, kad 2007 m. pagal profesinio mokymo programas arba modulius mokytųsi 45 proc. vidurinio (ISCED 3) lygmens mokinių, o 2012 m. – 50 proc., tobulinti infrastruktūrą, švietimo paslaugų tinklo, laiduojančio mokymosi prieinamumą ir kokybę įvairiems asmenims, sudarymą; profesinio ir bendrojo lavinimo suartinimą.

Savivaldybių ir apskričių atstovų nuomone, baigusieji bendrojo lavinimo mokyklas nėra tinkamai ir pakankamai konsultuojami pasirenkant būsimą specialybę. Nepakankamai išplėtotos profesinio konsultavimo ir informavimo sistemos, todėl tik nedidelė dalis moksleivių, dirbančių asmenų ir bedarbių dalyvauja profesinio konsultavimo ir orientavimo priemonėse. Nėra sukurtos mokymosi pripažinimo sistemos, kuri leistų įteisinti turimas kompetencijas, įgytas kitur, o ne tik formaliojoje švietimo sistemoje. Nuo 2003 m. iki 2007 m. neformaliojo švietimo įstaigų sumažėjo nuo 18 iki 3. Suaugusieji negali laikyti mokyklinių ir valstybinių egzaminų, jei nėra priimti į formaliąsias švietimo institucijas. Taip nesuteikiama galimybė mokytis savarankiškai ar siekti įgyti žinių neformaliojo švietimo institucijose.

Nėra išlyginamųjų programų asmenims, neturintiems pagrindinio išsilavinimo, įgyti profesinį pasirengimą. Dabartinė profesinio mokymo sistema yra nepakankamai lanksti, nes profesinės mokymo įstaigos mokinys privalo baigti visą mokymo programą, kad gautų kompetencijas patvirtinantį dokumentą. Tai reiškia, kad nutraukęs mokymąsi profesinės mokymo įstaigos mokinys neturi galimybių su pertraukomis įgyti norimą kvalifikaciją. Profesinio mokymo programos paremtos dalykiniu principu. Siekiant padidinti darbininko profesijų patrauklumą, tikslinga pereiti švietimo sistemos, grindžiamos lanksčiomis programomis, turi būti sukurta modulinė profesinio mokymo sistema.

Profesinio mokymo įstaigoms trūksta šalies ūkyje naudojamų technologijų lygi atitinkančios mokymo įrangos, todėl sunku užtikrinti aukštą mokymo įstaigų mokymo proceso kokybę. ŠMM norodė, kad „profesinio mokymo sistemoje egzistuoja mokymo kokybės, profesinės informacijos ir konsultacijų trūkumas ir vientisos, funkcionalios metodinės ir praktinės veiklos sistemos suformavimo poreikis. Nėra bendros kvalifikacijos tobulinimo ir kompetencijų plėtojimo informacinės bazės, profesinio rengimo sistemoje dirbančių pedagogų kvalifikacija ir kompetencijos dažniausiai nepakankamai atitinka šiuolaikinius profesinio rengimo ir švietimo standartus, o tai lėtina inovatyvių mokymo metodų diegimą ir inovacijų perteikimą mokiniams⁴⁵“.

ŠMM 2007 m. pateiktoje veiklos ataskaitoje nurodoma, kad nepasiektas planuotas profesinę kvalifikaciją profesinio mokymo įstaigose įgyjančių asmenų skaičius, vis dar gana didelis mokinių, paliekančių profesines mokyklas, skaičius, nes nemažai mokinių dėl įvairių priežasčių

⁴⁵ Švietimo ir mokslo ministro 2007-12-03 įsakymas Nr. ISAK-2333 „Dėl Praktinio profesinio mokymo išteklių plėtos programos patvirtinimo“

išvyko iš mokyklos, dalis jų pradėjo savarankiško darbo veiklą nelaikę kvalifikacijos egzaminų (sietina su vis didėjančia darbo jėgos paklausa šalyje).

Profesinio mokymo sistemoje mokymo kokybė nepatenkinama, nes profesinio rengimo sistemoje dirbančių pedagogų kvalifikacija nepakankama, trūksta aukštų technologijų lygį atitinkančios mokymo įrangos.

Nepakankamai išplėtos profesinio konsultavimo ir informavimo sistemos, neįdiegtos modulinė profesinio mokymo ir neformaliojo mokymosi pripažinimo sistemos.

2.3.3. Studijų kokybė

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programoje numatyta pasiekti, kad aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų asmenų 2007 metais būtų 50 proc., o 2012 metais – 60 proc. 2005 metais šių asmenų buvo 37,8 proc. Aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų asmenų skaičius 2001–2005 metų laikotarpiu didėjo, ypač 2003–2005 m. Nuo 2007 m. pradėtas teikti profesinio bakalauro kvalifikacinis laipsnis asmenims, baigusiems nuosekliųjų neuniversitetinių studijų programą aukštojoje mokykloje.

Šiuo metu nėra pakankamų sąsajų tarp universitetinio ir neuniversitetinio aukštojo mokslo. Kolegijų programos nėra suderintos su universitetuose dėstomomis programomis, todėl asmenys, įgiję profesinio bakalauro kvalifikacinį laipsnį, negali tęsti magistrantūros studijų universitetuose. Užtikrinus aukštą studijų kokybę kolegijose ir suteikus kolegijų absolventams galimybę be papildomų sąlygų tęsti studijas universitetuose, būtų pasiekiamas kokybiškesnis profesinis pasirengimas, racionaliau naudojamos studijoms skirtos lėšos.

Studijų kokybė priklauso nuo kokybiško ugdymo turinio bendrojo lavinimo mokyklose bei egzaminų reikalavimų suderinamumo su universitetų mokymo programomis. Studijų kokybė taip pat priklauso nuo įstojusių studentų pradinio pasirengimo (atskiri universitetai į nepopuliarias specialybes priima studentus su labai žemais egzaminų balais).

Universitetų veiklos, studijų programų kokybės, mokslinių tyrimų ir mokslo taikomosios veiklos kokybės vertinimą bei bendrąją veiklos vertinimą, kuri organizuoja ir atlieka Studijų kokybės vertinimo centras (toliau – SKVC), reglamentuoja Mokslo ir studijų institucijų vertinimo taisyklės. Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba ŠMM turi inicijuoti universitetų veiklos kokybės vertinimą, pavesdama jį atlikti sudarytoms specialioms ekspertų grupėms arba net pati nurodyti konkrečius vertinimo tikslus bei vertinimo tvarką. Vertinimas turi teikti informacijos apie mokslo ir studijų institucijų veiklos efektyvumą ir lygį (lyginant su tarptautiniu lygiu), apie rekomenduotinas valstybės priemones mokslo ir studijų sistemai tobulinti, apie visų aukštųjų mokyklų teikiamų

studijų programų kokybę. Aukštosios mokyklos turėtų sukurti ir įgyvendinti nuolatinio kokybės gerinimo strategiją⁴⁶.

Iš viso SKVC iki 2007 m. įvertino 582 universitetuose dėstytas programas. Universitetuose 2005–2007 mokslo metais buvo dėstomos iš viso 896 programos. Iki 2007 m. įvertinta vidutiniškai 65 proc. visų universitetuose dėstomų programų. SKVC 1999–2006 m. laikotarpio vertinimo rezultatai: iš 525 įvertintų programų 403 (77 proc.) akredituotos be sąlygų, 79 programos (15 proc.) – lygtinai, 35 (7 proc.) – ribojamai ir 8 (1 proc.) – neakredituotos. SKVC 1999–2006 m. laikotarpiu neakreditavo programų, kurias teikė VGTU (3), ŠU (2), LŽŪU (2) ir KU (1). Ribojamai buvo akredituotos: ŠU 12 programų, KU – 7, VPU – 5 programos. Akredituotos lygtinai sudarė beveik ketvirtadalį visų vertintų programų. SKVC akreditavo lygtinai net 22 VU teiktas programas, 10 KU ir 12 VGTU teiktų programų⁴⁷.

Dauguma universitetų nevykdo nuolatinio ir sistemingo studijų kokybės vertinimo, o atlieka tik atskirų studijų programų vidinį kokybės vertinimą. Universitetuose nereglamentuotos kokybės monitoringo funkcijos darbuotojų pareigybinėse instrukcijose ir vidinis studijų kokybės vertinimo užtikrinimas. Tik atlikdami nuolatinį, sistemingą vidinį studijų kokybės vertinimą, universitetai gali tiksliai ir aiškiai suformuluoti savo tikslus ir uždavinius, įvardyti savo veiklos problemas ir numatyti jų sprendimo būdus⁴⁸.

Aukštojo mokslo kokybę siekiama gerinti atliekant studijų programų ir institucinių kolegijų veiklos išorinį vertinimą bei teikiant studijų gerinimo rekomendacijas aukštosioms mokykloms. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006–2008 metų programoje⁴⁹ numatyta siekti, kad bent pusę aukštųjų mokyklų studijų programų įvertintų tarptautiniai ekspertai (tai vykdoma tik iš dalies).

Tinkamam studijų proceso organizavimui, dėstomų programų kokybei užtikrinti, reikalinga šiuolaikinius reikalavimus atitinkanti mokslinė ir techninė bazė. Nesukūrus tinkamos materialinės bazės, universitetai negalės užtikrinti geros studijų kokybės, konkuruoti su Europos Sąjungos šalių ir pasaulio aukštosiomis mokyklomis. Audito „Studijų aukštosiose universitetinėse mokyklose organizavimas ir lėšų, skirtų studijoms ir mokslui bei investicijoms, panaudojimo vertinimas“ metu detaliau vertinome mokslo ir studijų kokybę universitetuose, jos atitikimą tarptautiniam lygiui. Ataskaitoje buvo pateiktos išvados, kuriose nurodoma, kad ne visuose universitetuose sukurta vidinės studijos kokybės vertinimą užtikrinanti sistema, per mažai studijų programų pateikiama išoriniam vertinimui, ne visos vidinio ir išorinio kokybės užtikrinimo nuostatos atitinka Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo nuostatas.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2001-06-28 įsakymas Nr. 1055 „Dėl mokslo ir studijų institucijų vertinimo taisyklių patvirtinimo“.

⁴⁷ Studijų kokybės vertinimo centras

⁴⁸ Universitetų informacija.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Seimo 2006-07-18 nutarimas Nr. X-767.

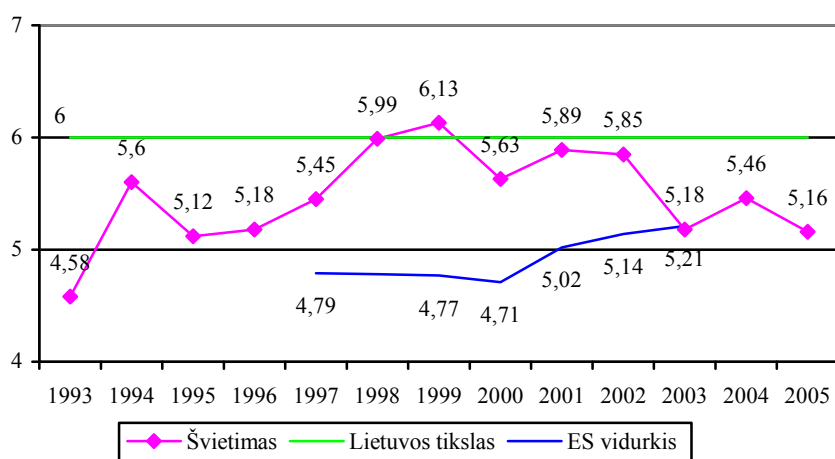
Aukštojo mokslo studijų ir mokslo kokybės užtikrinimo sistema nepakankama⁵⁰, nes ne visuose universitetuose sukurta vidinių studijų kokybės vertinimą užtikrinanti sistema, kai kuriais atvejais universitetai priima studentus studijuoti į specialybes, kuriose dėstomos Studijų kokybės vertinimo centro ribojamai akredituotos programos.

2.4. Švietimo sistemos finansavimo vertinimas

2.4.1. Bendrieji rodikliai

Nacionalinis švietimo biudžetas 2001–2007 m. padidėjo 51,6 proc., tačiau tiek švietimo biudžeto procentas valstybės biudžete (14,7 proc. – 9,4 proc.), tiek švietimui skirtų lėšų procentas nuo BVP (6,1 proc. – 5,5 proc.) kasmet mažėjo.

4 pav. Viešosios išlaidos švietimui kaip BVP dalis (proc.)

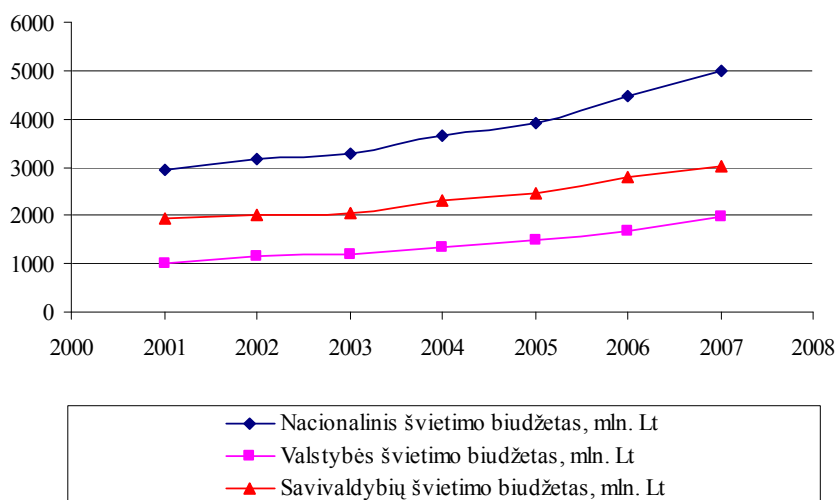
Šaltinis – Švietimo ir mokslo ministerija

Tai, kad švietimui skiriamų lėšų dalis šalies bendrajame vidaus produkte vis dar mažėja, rodo, jog būtina siekti šalies ekonominio potencialo augimo ir švietimo sistemos balanso. BVP dalies švietimui poreikis turėtų didėti ir iki 2012 metų pasiekti 6,1 proc.

Švietimas finansuojamas iš valstybės ir savivaldybių biudžetų. Nacionalinis švietimo biudžetas 2001 m. buvo 2 949,3 mln. Lt, 2006 metais – 4 469,9 mln. Lt, 2007 m. – 5 008,0 mln. Lt.

⁵⁰ Valstybinio audito 2007-0515 „Studijų aukštojoje universitetinėse mokyklose organizavimas ir lėšų, skirtų studijoms ir mokslui bei investicijoms, panaudojimo vertinimas“

5 pav. Švietimo finansavimo šaltiniai

Šaltinis – Finansų ministerija

Švietimui, įskaitant aukštąsias mokyklas, 2008 m. valstybės biudžete skirta 2 088 mln. Lt, arba 115 mln. Lt daugiau negu 2007 m., iš jų – per 56 mln. Lt numatoma papildomai skirti studijų reformai⁵¹. Iš savivaldybių biudžetų švietimui 2008 m. skirta 3 627,8 mln. Lt arba 259 mln. Lt daugiau nei 2007-aisiais. Mokinio krepšeliui finansuoti 2008 m. skirta 1 747,8 mln. Lt.

1 lentelė. Švietimo finansavimo šaltiniai (mln. Lt)

Metai	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nacionalinis švietimo biudžetas	2949,3	3169,1	3266,2	3642,0	3918,5	4469,9	5008,0
Valstybės švietimo biudžetas	1024,7	1157,8	1210,4	1343,1	1474,7	1685,8	1973,2
Švietimo ir mokslo ministerija	410,8	468,0	487,1	504,8	602,0	693,2	979,8
Kitos ministerijos	63,2	64,4	65,9	56,2	60,1	62,9	71,0
Kitos įstaigos	11,5	23,5	26,7	28,4	37,1	34,2	38,1
Universitetai	437,5	498,0	522,3	633,4	687,4	757,3	732,6
Kunigų seminarijos	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,6	1,6
Apskričių viršininkų administracijos	100,3	102,6	107,1	118,9	86,7	136,5	150,1
Savivaldybių švietimo biudžetas	1924,6	2011,3	2055,8	2298,9	2443,8	2784,1	3034,8
Dotacijos moksleivio krepšeliui finansuoti	0,0	1047,4	1049,4	1146,2	1197,3	1324,7	1504,4
Savivaldybių biudžeto lėšos	1924,6	963,9	1006,4	1152,7	1246,5	1459,4	1530,4

Šaltinis – Finansų ministerija

Švietimo sistemos lėšomis disponuoja daug asignavimų valdytojų, todėl visų lėšų panaudojimo vertinimo kontrolė tampa sudėtinga.

⁵¹ Švietimo ir mokslo ministerijos duomenys

Didėja ES struktūrinių fondų lėšų dalis, tačiau privačios investicijos į švietimą beveik nedidėja. 2004–2006 m. ŠMM pasirašė Europos Sąjungos struktūrinių fondų 328 projektų įgyvendinimo sutartis: 192 projektai – 1.5 priemonė „Darbo rinkos, švietimo, profesinio mokymo, mokslo ir studijų, socialinių paslaugų infrastruktūros (papildanti Europos Socialinio fondo priemonės) plėtra“ ir 136 projektai – 2.4 priemonė „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“. Bendra pasirašytų sutarčių vertė – 371 047 605 Lt.

ES projektuose iš dešimties apskričių dalyvauja tik keturios. Projektuose, remiamuose struktūrinių fondų, dalyvauja 45 savivaldybės. Daugiausia ES lėšų gavo Vilniaus miesto savivaldybė – 29 822 098 Lt (tai sudaro 38 proc. lėšų, skirtų visoms savivaldybėms).

Valstybinėje švietimo strategijoje iki 2012 m. numatytos priemonės, kurioms įvykdyti prireiks papildomų finansinių išteklių, todėl būtina numatyti finansavimo šaltinius.

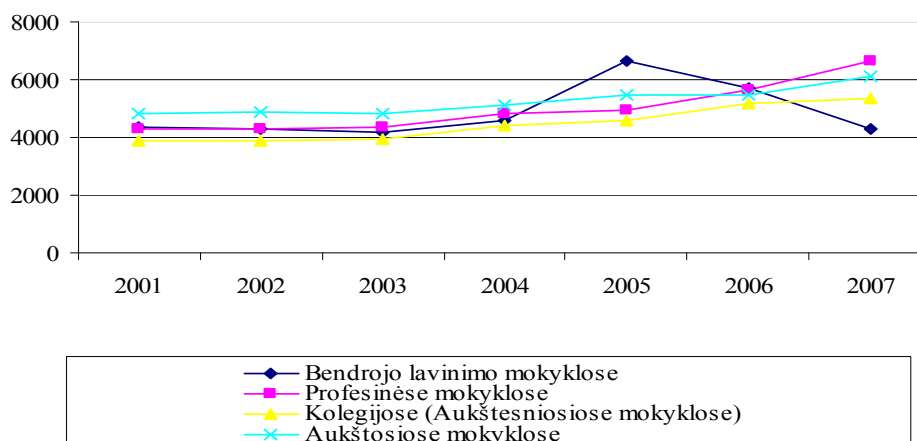
Yra rizika, kad Strategijos siekiai nebus pasiekti, nes švietimui skiriamų lėšų BVP dalis nedidėja prognozuojamais tempais.

Pirmajame reformos etape mėginta tobulinti švietimo sistemos finansavimo mechanizmus. Bendrojo lavinimo mokyklose, profesinio ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose pradėta taikyti mokinio krepšelį, mokėti ne tik stipendijas, bet ir teikti studijų paskolas studentams, pradėtos taikyti mokesčių lengvatas mokantiems už studijas. 2000 m. Lietuvoje viešąją OECD ekspertai konstatavo, kad vis dėlto švietimo finansavimas šalyje yra painus⁵². Auditoriai taip pat mano, kad švietimo sistemos finansavimas nėra pakankamai aiškus. Nėra bendros strategijos, koks turi būti finansavimas ir kokiose srityse jis turi būti tobulinamas.

Kad švietimo sistema finansuojama nepakankamai, rodo ES šalių rodikliai. Palyginti su Europos Sąjungos vidurkiu, mokiniui ar studentui tenkančios lėšos Lietuvoje yra mažesnės 2,5 karto. Išlaidos vienam besimokančiajam per pastaruosius septynerius metus profesinėse mokyklose, kolegijose ir aukštosiose universitetinėse mokyklose didėjo.

⁵² Švietimo ir mokslo ministerijos pateikta informacija.

6 pav. Išlaidos vienam besimokančiajam, Lt

Šaltinis – Švietimo ir mokslo ministerija

2.4.2. Bendrojo lavinimo finansavimas

Bendrojo lavinimo mokyklos finansuojamos iš įvairių šaltinių. Savivaldybės iš savo biudžeto finansuoja mokyklų aplinką. Savivaldybių biudžetams 2007 m. švietimo įstaigų renovavimui ir rekonstravimui vykdyti⁵³ iš valstybės biudžeto skirta 13 991 tūkst. Lt. Lėšos mokyklų būklei gerinti taip pat skiriamos per ŠMM koordinuojamas programas: Mokinių aprūpinimo reikalinga literatūra, Bendrojo lavinimo ir profesinių mokyklų rekonstravimo ir aprūpinimo mokymo priemonėmis 2006–2008 metų, Mokslo ir studijų institucijų renovavimo ir rekonstravimo 2007–2009 metų, Lietuvių kilmės užsieniečių studijoms paremti programos ir t.t. Kiekvienais metais Ministerija dalinai finansuoja mokytojų perkvalifikavimą ar papildomos kvalifikacijos įgijimą. Ūkio lėšas mokykloms skiria mokyklos steigėjas savo nustatyta tvarka.

Išlaidos vienam besimokančiajam bendrojo lavinimosi mokyklose 2007 m., lyginant su 2006 m., sumažėjo 25,5 proc. 2007 m. infliacija buvo 8,1 proc., taigi galima teigti, kad realios išlaidos vienam besimokančiajam bendrojo lavinimo mokyklose buvo dar mažesnės.

Nuo 2002 m. pradėtas taikyti bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo metodikos principas „pinigai paskui mokinį“. Didžioji mokinio krepšelio lėšų dalis skiriama mokytojų atlyginimams. 2007 m. mokytojų atlyginimams buvo skirta 95 proc. mokinio krepšelio lėšų. Kasmet ne tik daugėjo lėšų, skiriamų mokinio krepšeliui, bet keitėsi ir pati mokinio krepšelio struktūra. Nuo 2005 m. mokinio krepšelyje buvo numatytos lėšos savivaldybių pedagoginėms psichologinėms tarnyboms, nuo 2006 m. – mokinių pažintinei veiklai, o nuo 2007 m. – mokinių konsultavimui renkantis profesiją. Savivaldybės skiria lėšas mokyklos aplinkai (pastatų eksploatavimo išlaidos, techninių darbuotojų darbo užmokestis, prekės ir kt.). Valstybės ir savivaldybių skiriamų lėšų mokykloms nepakanka. Mokyklos didžiąją dalį

⁵³ Lietuvos Respublikos 2007 m. valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas, 2006-12-07 Nr. X-963.

gautų lėšų skiria mokytojų atlyginimams, todėl nepakanka lėšų mokymo priemonėms įsigyti, mokytojų pagalbininkų, socialinių darbuotojų etatams išlaikyti. Savivaldybės, finansuojant mokyklas, atsižvelgia į savo finansines galimybes ir prioritetus. Dažniausiai prioritetai būna ne švietimo naudai (prasta mokyklų būklė, nepakankama pagalba mokiniui ir mokytojui ir kt.).

Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo metodikos principas „pinigai paskui mokini“ neišsprendė daugelio švietimo finansavimo problemų, nes Švietimo ir mokslo ministerija neturi ilgalaikės švietimo finansavimo strategijos, nėra apskaičiuotas realus viso mokymo proceso organizavimo poreikis, jo ilgalaikės didinimo galimybės.

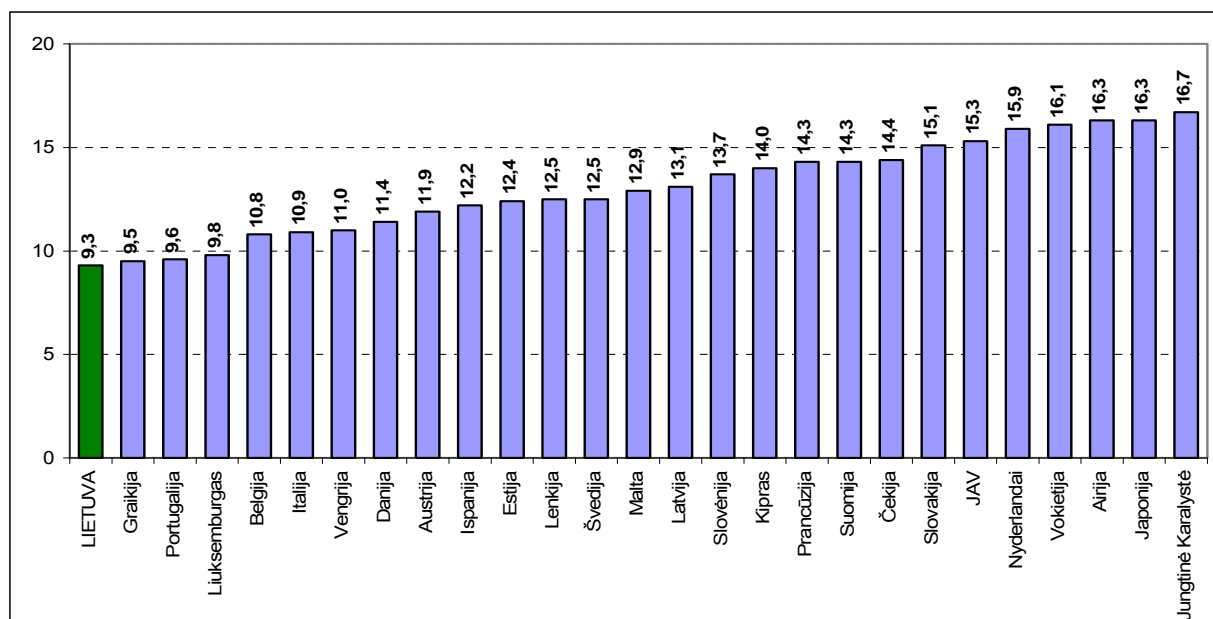
Šalyje yra daug mokyklų, kuriose mokyklų vidutinis mokinių skaičius klasės komplekte nesiekia moksleivio krepšelio ir sutartinių moksleivių apskaičiavimo metodikoje nustatyto klasės mokinių skaičiaus vidurkio. Mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose, palyginti su Europos valstybėmis, yra pats mažiausias. Atskirose savivaldybėse mokinių ir mokytojų skaičiaus santykio netolygumai rodo, kad būtina vykdyti mokyklų tinklo pertvarką, siekiant racionaliai naudoti švietimui skiriamus finansinius išteklius. Lėšų panaudojimo efektyvumas tiesiogiai susijęs su švietimo įstaigų tinklo optimizavimu.

Šalyje 2005–2006 mokslo metais vienam bendrojo lavinimo mokyklos mokytojui teko 8,3 mokinio. Lietuvos mokinių, tenkančių vienam mokytojui, skaičius buvo vienas mažiausių Europos Sąjungoje. Eurostato duomenimis Lietuvoje 2005 m. vienam mokytojui teko 11,3 mokinio, besimokančio pagal pradinio ugdymo programas, ir 8,8 mokinio, besimokančio pagal pagrindinio ugdymo programas. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje vienam mokytojui teko 20,7 mokinio, besimokančio pagal pradinio ugdymo programas, ir 17,0 mokinio, besimokančio pagal pagrindinio ugdymo programas, Slovakijoje vienam mokytojui atitinkamai teko 18,9 ir 14,1 mokinio.

Vienam mokytojui savivaldybių įsteigtose bendrojo lavinimo mokyklose tenka 8,5 mokinio, apskrities viršininko administracijos įsteigtose mokyklose vienam mokytojui tenka 4,5 mokinio, Švietimo ir mokslo ministerijos įsteigtose bendrojo lavinimo mokyklose – 4,4 mokinio. Didžiausias mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis yra Kauno miesto (1 mokytojui tenka apie 10,6 mokinio) ir Klaipėdos miesto (1 mokytojui tenka apie 10,3 mokinio) savivaldybėse, mažiausias – Alytaus ir Šalčininkų rajonų savivaldybėse (1 mokytojui tenka apie 5,7 mokinio)⁵⁴.

⁵⁴ Švietimo ir mokslo ministerijos pateikta informacija.

8 pav. Vienam mokytojui tenkančių mokinių skaičius

Šaltinis - 2001 m. EUROSTAT duomenys, pagal ISCED 1-3 lygmenis

Mokinių, tenkančių vienam mokytojui, skaičius parodo, ar mokyklų steigėjai rūpinasi mokyklų tinklo pertvarka, ir ar efektyviausiu būdu naudoja lėšas.

Mažas mokinių, tenkančių vienam mokytojui, skaičius rodo, kad šalyje veikia daug mokyklų, kuriose yra mažos klasės. Mokytojų darbo krūviai atskirose savivaldybėse skiriasi, t.y. vienos mokytojai dirba mažesniu krūviu, o kitose didesniu, dėl to ugdymo kokybė taip pat gali skirtis, netaupiai naudojamos lėšos.

Mokyklų tinklo pertvarkymas yra vidinis rezervas švietimui skirtų lėšų naudojimo efektyvinimui didinti ir mokymo kokybei užtikrinti. Daugelyje mokyklų nerenovuotos patalpos, todėl didelės eksploataavimo išlaidos.

Daugelyje savivaldybių mokyklų vidutinis mokinių skaičius klasės komplekte mažas (ypač kaimiškose vietovėse), dėl to didėja išlaidos, tenkančios vienam mokiniui. Efektyvus lėšų panaudojimas galimas tik optimizavus mokyklų tinklą.

Atskiros savivaldybės nevykdo tinklo pertvarkos ir persikirsto moksleivio krepšelio lėšas tarp savivaldybės teritorijoje esančių mokyklų. Savivaldybių pateiktais duomenimis, 2005 m. ugdymui panaudota 97,1 proc., o 2006 m. – 97,8 proc. visų mokinio krepšelio lėšų. Tarp mokyklų 2005 m. atitinkamai buvo persikirstyta 2,8 proc., o 2006 m. – 2,1 proc. ugdymui skirtų lėšų. Dalis mokinio krepšelio lėšų panaudota mokyklų ūkiui išlaikyti (2005 m. – 2,1 proc., 2006 m. – 1,6 proc.).

2006 m. Klaipėdos miesto, Birštono, Neringos savivaldybės, Kaišiadorių, Kelmės, Klaipėdos, Lazdijų, Pakruojo, Radviliškio, Skuodo, Šilutės, Širvintų, Zarasų rajonų savivaldybės visas mokinio krepšelio lėšas panaudojo tik ugdymui, nors persikirstymo tarp mokyklų išvengė tik

Birštono, Neringos, Pakruojo r., Radviliškio r. savivaldybės. Mažiausiai valstybės skirtų mokymo lėšų 2006 m. ugdymui panaudojo Marijampolės savivaldybė (89,9 proc.), Pasvalio (92,6 proc.), Vilkaviškio (92,7 proc.), Varėnos (92,8 proc.), Trakų (92,8 proc.) rajonų savivaldybės.

Mokymo lėšos skaičiuojamos pagal sutartinį mokinių skaičių. Savivaldybės gali perskirstyti tarp mokyklų 5 proc. visų mokymo lėšų. Lėšų dalies, kurią galima paimti iš vienos mokyklos, teisės aktai nenustato, todėl, didinant mokymo lėšas vienai mokyklai, kitai mokyklai jos mažinamos ne 5 proc., o 10–15 proc. ir daugiau.

Dėl mokinio krepšelio perskirstymo tarp atskirų savivaldybės teritorijoje esančių mokyklų neužtikrinamas mokinio krepšelio finansavimo principas – „pinigai paskui mokiniui“. Dėl to yra rizika, kad mokyklose, kurioms neskiriama visa priklausanti lėšų suma, nebus vykdomi ugdymo planai.

2.4.3. Profesinio mokymo finansavimas

Mokinio krepšelio finansavimo principą imta taikyti ir profesinio mokymo bei priešmokyklinio ugdymo įstaigoms. Profesinio mokymo mokinio krepšelis pradėtas taikyti 2004 m. Audituojamu laikotarpiu didėjo mokytojų vidutinio mėnesinio atlyginimo koeficiento vidurkis; pedagoginio darbo užmokesčio valandinis įkainis, tačiau nedaugėjo lėšų techninei literatūrai, vadovėliams, vaizdinėms priemonėms, medžiagoms, individualioms saugaus darbo priemonėms, darbo drabužiams ir lėšų mokytojų kvalifikacijai kelti.

2.4.4. Aukštojo mokslo finansavimas

Mūsų šalyje per pastaruosius kelerius metus aukštajam mokslui iš valstybės biudžeto skiriama vis daugiau lėšų (Lietuvoje – 1,3, Latvijoje – 0,9, Estijoje ir Lenkijoje – 1,07 proc. bendrojo vidaus produkto⁵⁵), tačiau jų, universitetų teigimu, nepakanka.

Universitetams skirtos lėšos per pastaruosius penkerius metus padidėjo 1,5 karto (nuo 450 983 tūkst. Lt iki 695 354 tūkst. Lt). Vidutiniškai kiekvienais metais finansavimas universitetams didėjo apie 10,8 proc. Universitetų pajamos už mokamas studijas 2005 m. buvo 122 691,6 tūkst. Lt (14,1 proc. visų pajamų), 2006 m. – 129 235,4 tūkst. Lt (15,2 proc. visų pajamų).

Vidutinės lėšos, tenkančios vienam studentui, kasmet didėjo apie 7,8 proc. 2007 m., lyginant su 2006 m., lėšos, skiriamos aukštosioms mokykloms, padidėjo 11,2 proc., bet esant infliacijai realus padidėjimas buvo nežymus.

Valstybės biudžeto lėšų nustatymo ir jų skyrimo studijoms poreikį reglamentuoja Metodika⁵⁶. Valstybės biudžeto lėšas kiekvienai valstybinei aukštajai mokyklai kasmet skiria

⁵⁵ Eurostato 2005 m. duomenys (su kolelijomis).

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-10-11 nutarimas Nr. 1272 „Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodika“.

Lietuvos Respublikos Seimas. Skiriamos lėšos yra mažesnės už apskaičiuotą pagal Metodiką lėšų poreikį. Universitetams 2005–2007 m. studijoms buvo skirta tik apie pusę pagal Metodiką apskaičiuotų lėšų. Esant dabartiniam studijų finansavimo lygiui, universitetai negali skirti pakankamai lėšų mokslui plėtoti, darbuotojų kvalifikacijai kelti, mokslo ir studijų materialinei bazei gerinti ir kt.

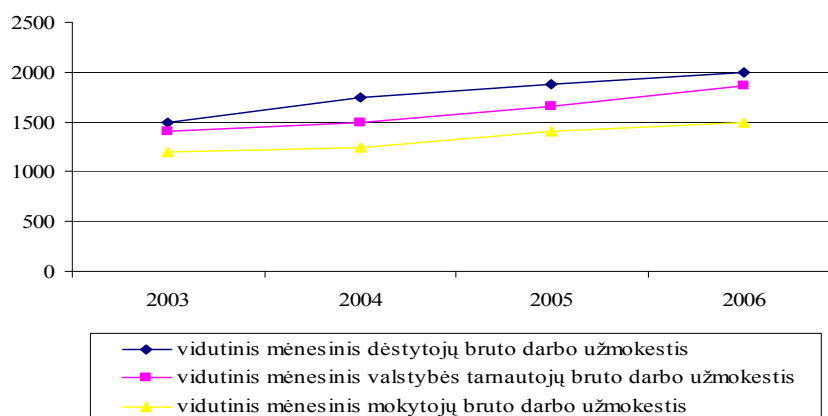
Aukštasis mokslas (universitetai) finansuojamas nepakankamai, aukštosioms mokykloms skiriamos valstybės biudžeto lėšos nesiejamos su atitinkamomis studijų programomis.

Kuriamas naujas aukštojo mokslo finansavimo modelis turi būti viena iš sudėtinių švietimo sistemos ilgalaikės finansavimo strategijos dalių (kaip ir švietimo sistemos darbuotojų darbo užmokesčio didinimas, materialinės bazės tobulinimas).

2.4.5. Darbo užmokesčio didinimo politika

Švietimo finansavimo politika šiuo metu vykdoma nenuosekliai. Dėl aukštojo mokslo studijų finansavimo modelio dar diskutuojama. Tam tikrais atvejais daugiau lėšų duodama tam, kas „garsiau šaukia“. Darbo užmokesčio strategijos švietimo sistemos darbuotojams nebuvimas nesudarė sąlygų gerinti mokymo ir studijų kokybę, kelti reikalavimus mokytojams ir dėstytojams. Nuo 2003 m. IV ketvirčio iki 2006 m. II ketvirčio vidutinis mokytojo atlyginimas padidėjo nuo 1 166,1 Lt iki 1 537,8 Lt. 2006 m. švietimo darbuotojų atlyginimas buvo penktadaliu mažesnis už vidutinį atlyginimą valstybiniame sektoriuje. Vidutinis bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų atlyginimas sudarė apie 83 proc. valstybinio sektoriaus tarnautojų atlyginimo Statistikos departamento duomenimis, mokytojų vidutinis darbo užmokestis 2007 m. III ketv. buvo 1859 Lt, t.y. 90,8 Lt, arba 4,7 proc. mažesnis už šalies vidutinį mėnesinį darbo užmokestį – 2007 m. III ketv. jis sudarė 1949,8 Lt. Vidutinis dėstytojų atlyginimas didesnis už vidutinį valstybės sektoriaus tarnautojų atlyginimą, bet dėstytojų atlyginimų diferenciacija labai didelė. Tik profesorių atlyginimai viršija vidutinį valstybės tarnautojų atlyginimą. Dėstytojų diferenciacija pagal gaunamus atlyginimus yra daug didesnė nei mokytojų. ŠMM duomenimis, 2006 m. jaunesniųjų mokslo darbuotojų bruto atlyginimai buvo 948–1 265 Lt. Lektorių, mokslo darbuotojų, tyrinėtojų bruto atlyginimai buvo 948–1 834 Lt.

7 pav. Švietimo ir valstybės darbuotojų algų santykis, Lt

Šaltinis – Statistikos departamentas

Vidutinis pradedančio dirbti ir daktaro laipsnį turinčio dėstytojo bruto darbo užmokestis buvo 1 200 Lt; profesoriaus, vyriausiojo mokslo darbuotojo – nuo 1 897 iki 3 412 Lt. Tais pačiais metais vidutinis valstybės sektoriaus tarnautojo bruto atlyginimas buvo 1 751 Lt (I ketv.), 2 018 Lt (III ketv.). Tik habilituoto daktaro mokslo laipsnį ir profesoriaus pedagoginį vardą turinčių dėstytojų baziniai atlyginimai didesni negu vidutinis mėnesinis valstybės tarnautojų darbo užmokestis. Tokių dėstytojų kolegijose ir universitetuose 2005–2006 mokslo metais buvo 7,3 proc.

Siekiant didinti dėstytojų ir mokslo darbuotojų atlyginimus, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006–2008 metų programoje numatyta parengti mokslo ir studijų institucijų dėstytojų ir mokslo darbuotojų darbo užmokestį reglamentuojančių teisės aktų pakeitimus, pagal kuriuos būtų numatyta siekti, kad asistento ir jaunesniojo mokslo darbuotojo vidutinis tarnybinis atlyginimas būtų ne mažesnis kaip tam tikriems metams numatomas šalies vidutinis valstybės tarnautojo darbo užmokestis.

Įgyvendinant švietimo sistemos reformą, nebuvo nuosekliai reformuojamas švietimo finansavimas, siekiant užtikrinti socialiai teisingą lėšų paskirstymą, jų naudojimo efektyvumą ir švietimui keliamų tikslų įgyvendinimą.

Iki šiol nesukurta ilgalaikė visų švietimo sistemos darbuotojų darbo užmokesčio strategija (išskyrus mokytojų). Atlyginimai buvo keliami vadovaujantis neaiškiais kriterijais, kilus vienos ar kitos kategorijos darbuotojų nepasitenkinimui.

3. Švietimo sistemos reformos vykdymo koordinavimas

Švietimo sistemos uždavinių vykdymo pagrindiniai koordinatoriai ir vykdytojai: ŠMM, kitos ministerijos, apskritys, savivaldybės, švietimo įstaigos.

Valstybinės švietimo politikos koordinatorių ir vykdytojų pagrindiniai įgaliojimai:

Švietimo ir mokslo ministerija	Apskritis viršininko administracija	Savivaldybės institucijos
<ul style="list-style-type: none"> - formuoti ir vykdyti valstybinę švietimo politiką; - atsakyti už švietimo kokybę; - rengti strateginius švietimo planus, metines švietimo veiklos programas; - koordinuoti apskričių viršininkų ir savivaldybių administracijų švietimo padalinių veiklą įgyvendinant valstybės švietimo politiką, teikti Vyriausybei tvirtinti bendruosius jų nuostatus; 	<ul style="list-style-type: none"> - vykdo valstybinę švietimo politiką apskrityje, tvirtina apskrities švietimo strateginį planą, metines švietimo veiklos programas; - analizuoja bendrąją švietimo būklę apskrityje, prižiūri švietimo teikėjų veiklą; - švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka teikia informaciją ministerijai apie švietimo būklę apskrityje. 	<ul style="list-style-type: none"> - vykdo valstybinę švietimo politiką savivaldybėje, tvirtina savivaldybės strateginį švietimo planą, metines švietimo veiklos programas; - analizuoja švietimo būklę, užtikrina valstybinės švietimo politikos vykdymą; - švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka teikia informaciją ministerijai, valstybinės švietimo priežiūros institucijoms ir visuomenei apie švietimo būklę savivaldybėje.

ŠMM įgaliota formuoti ir vykdyti valstybinę švietimo politiką ir koordinuoti apskričių viršininkų ir savivaldybių administracijų švietimo padalinių veiklą. ŠMM teigimu, tinkamai koordinuoti savivaldybių administracijų švietimo padalinių veiklą neleidžia galiojantys įstatymai. Savivaldybių švietimo padaliniai yra struktūrinis savivaldybės administracijos vienetas, kuriam privalu vykdyti ir savivaldybės tarybos sprendimus.

Dabartiniame švietimo reformos etape buvo iškeltas tikslas laipsniškai įdiegti strateginį planavimą; įgyvendinti „pinigai paskui mokini“ principą priešmokyklinio ugdymo įstaigose, bendrojo lavinimo, specialiojo ugdymo ir profesinio mokymo sistemose; padidinti savivaldybės atsakomybę už valstybinės švietimo politikos vykdymą savivaldybės teritorijoje, rūpinantis švietimo paslaugų prieinamumu kiekvienam gyventojui, kuriant teikėjų tinklą, organizuojant mokinių vežimą ir kt. Ne visos savivaldybės tinkamai vykdo švietimo politiką, t. y. nevykdo arba lėtai vykdo mokyklų tinklo pertvarką, nesilaiko galiojančių teisės aktų. Pavyzdžiui, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu ir švietimo ir mokslo ministro įsakymu⁵⁷, savivaldybių

⁵⁷ Švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 25 d. įsakymu⁵⁷ Nr. ISAK-1019 „Dėl priėmimo į valstybinę ir savivaldybės bendrojo lavinimo, profesinę mokyklą bendrųjų kriterijų sąrašo patvirtinimo“

tarybos kiekvienais kalendoriniais metais iki kovo 31 d. turi nustatyti bendrojo lavinimo mokykloms klasių ir priešmokyklinio ugdymo grupių skaičių. Be to, savivaldybių tarybos pavaldžioms mokykloms turi nustatyti aptarnavimo teritoriją. 2007 m. gegužės mėnesį mokinių priėmimui organizuoti reikalingo klasių komplektų skaičiaus mokykloms dar nebuvo nustačiusios: Kalvarijos, Pagėgių, Rietavo savivaldybės, Skuodo, Šakių, Šilalės, Telšių, Klaipėdos, Lazdijų, Mažeikių rajonų savivaldybės. Vilniaus miesto mokykloms klasių komplektų skaičių patvirtino ne savivaldybės taryba, o savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus vedėjas.⁵⁸

Švietimo ir mokslo ministerija turi per mažai svertų priversti savivaldybes laikytis švietimą reglamentuojančių teisės aktų, jei savivaldybė pažeidinėja teisinės normas, tik iš dalies vykdo (arba visai nevykdo) bendrojo lavinimo mokyklų tinklo pertvarką, neefektyviai naudoja švietimui skirtas lėšas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo nuostatos numato, kad ministerijos vykdo įstatymų ir kitų teisės aktų jai pavestos srities valstybės valdymo funkcijas ir įgyvendina šioje srityje valstybės politiką⁵⁹. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu Švietimo ir mokslo ministerija įpareigota ne tik įgyvendinti valstybinę švietimo politiką, bet ją ir formuoti⁶⁰. Vyriausybė švietimo ir mokslo ministerijai, patvirtinusi jos nuostatus⁶¹, priskyrė funkcijas – formuoti ir įgyvendinti valstybinę formaliojo ir neformaliojo švietimo, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ir studijų politiką. Dėl to, kad teisės aktais švietimo ir mokslo ministerijai priskirtos valstybinės švietimo politikos formavimo ir vykdymo funkcijos, nepagrįstai padidinta ministerijos kompetencija, todėl buvo neužtikrintas tinkamas švietimo sistemos reformos vykdymas ir kontrolė. Švietimo ir mokslo ministerija pati nustatė švietimo reformos tikslus, juos įgyvendino, vykdė stebėseną ir kontrolę.

Teisinis reglamentavimas, kai Švietimo ir mokslo ministerija yra įgaliota formuoti ir vykdyti valstybinę švietimo politiką yra ydingas, nes vienai institucijai leidžiama vykdyti švietimo politikos formavimo, vykdymo ir kontrolės funkcijas.

Reformos dokumentuose numatyta laipsniškai pereiti prie tolygiai paskirstytos atsakomybės ir atskaitomybės, siekiant padidinti savivaldybės atsakomybę už valstybinės švietimo politikos vykdymą savivaldybės teritorijoje, rūpinantis švietimo paslaugų prieinamumu kiekvienam gyventojui, kuriant teikėjų tinklą, organizuojant mokinių vežimą ir kt. Savivaldybių

⁵⁸ Švietimo ir mokslo ministerijos pateikti duomenys.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 29 str. 3 p.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 56 str. 1p.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998-08-21 nutarimo Nr. 914 „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos nuostatų patvirtinimo”.

švietimo skyrių atstovai nurodė, kad pasigenda ŠMM veiklos kryptingumo, gebėjimo tinkamai formuoti švietimo politiką.

Švietimo įstatyme apibrėžiama: „Savivaldybės privalo turėti pakankamą pradinio, pagrindinio, vidurinio ir neformaliojo švietimo programų teikėjų tinklą bei pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių įstaigų tinklą“. Savivaldybės taip pat inicijuoja vietos poreikius atitinkančio profesinio mokymo ir suaugusiųjų švietimo teikėjų tinklo formavimą. Savivaldybės institucijos yra atsakingos už valstybinės švietimo politikos vykdymą savivaldybėje, tvirtina savivaldybės strateginį švietimo planą ir metines švietimo veiklos programas, analizuoja švietimo būklę, užtikrina valstybinės švietimo politikos vykdymą ir Švietimo ir mokslo ministerijai teikia informaciją apie švietimo būklę savivaldybėje.

ŠMM teikia metodinę pagalbą savivaldybėms, bet daugeliu atvejų to nepakanka, nes mokyklų tinklo pertvarka savivaldybėse vyksta vangiai, lieka daug neišspręstų problemų: mokymo sąlygų gerinimas, mokytojų atlyginimai, lėšų panaudojimo efektyvumas, mokytojų kvalifikacija, pedagogų trūkumas regionuose ir kt. Dalis savivaldybių neatsižvelgia į demografinius rodiklius, socialinę būklę, ugdymo poreikių tenkinimą, mokinių srautų pasiskirstymą ir nekoreguoja Bendrojo plano mokyklų reorganizavimo, vidaus struktūros pertvarkos ir pertvarkymo programų⁶².

Švietimo sąlygos skirtinguose šalies regionuose nevienodos. Tai lemia skirtinga regionų plėtra. Svarbūs skirtumai pastebimi tarp miestų ir rajonų savivaldybių.

Švietimo ir mokslo ministerija nepakankamai bendradarbiauja su savivaldybėmis, nepakankamai vykdo švietimo pertvarkos stebėseną savivaldybėse ir per mažai informuoja visuomenę apie švietimo sistemos pertvarkos eigą.

Savivaldybės neužtikrina sėkmingo mokyklų tinklo optimizavimo ir per mažai prisiima atsakomybės, kad būtų suvienodintos švietimo sąlygos skirtinguose šalies regionuose.

Švietimo ir mokslo ministerijai teikiant tik metodinę pagalbą savivaldybėms, lieka neišspręsta vienodų švietimo sąlygų užtikrinimo visuose šalies regionuose problema, todėl labai svarbu, kad Valstybinėje švietimo strategijoje numatyta priemonė, parengti detalius savivaldybių, apskričių ir valstybės švietimo raidos planus, būtų realizuota tvirtinant nacionalinį švietimo raidos planą, įvertinant mokyklų tinklo formavimą ir mokyklų rekonstravimą visos šalies mastu. Nacionalinis mokyklų atnaujinimo planas turėtų būti susietas su švietimo raidos planu ir konkrečiai su visos šalies mokyklų tinklo optimizavimu.

⁶² Duomenys iš savivaldybių ataskaitų dėl 2006 m. Bendrojo plano mokyklų reorganizavimo, vidaus struktūros pertvarkos ir pertvarkymo programų vykdymo.

4. Audito metu įvykę reikšmingi pokyčiai

Vyriausybė 2008-03-05 patvirtino⁶³ Ilgalaikę pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimo programą. Programos paskirtis – numatyti pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimą iki 2011 metų, nors ją numatoma įgyvendinti nuo 2008-09-01 iki 2011-12-31. Šią programą 2008 m. numatyta finansuoti iš valstybės biudžeto ir Privatizavimo fondo lėšų, 2009 – 2011 m. iš valstybės biudžeto lėšų. Preliminarus lėšų poreikis Ilgalaikei pedagogų darbo užmokesčio didinimo programai įgyvendinti – 2302 mln. Lt, iš jų 2008 m. – 162 mln. Lt, 2009 m. – 884 mln. Lt, 2010 m. – 829 mln. Lt, 2011 – 427 mln. Lt. Programa bus taikoma valstybinių ir savivaldybių švietimo ir kitų įstaigų pedagoginiams darbuotojams, išskyrus aukštųjų mokyklų vadovus, jų pavaduotojus, akademinį padalinių vadovus, jų pavaduotojus, mokslo darbuotojus, kitus tyrėjus ir dėstytojus, kurių darbo apmokėjimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-04-04 nutarimas Nr. 337⁶⁴.

Įgyvendinus programos nuostatas, numatoma, kad pedagoginių darbuotojų darbo užmokestis iki 2012 m. padidės vidutiniškai 92 proc., palyginti su darbo užmokesčiu, gautu iki 2008-09-01.

Vyriausybė 2008-04-29 d. patvirtino Ilgalaikės pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimo programos pakeitimus. Nutarta paankstinti pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimą ir Ilgalaikę pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimo programą pradėti įgyvendinti nuo 2008 m. gegužės 1 dienos.

Programos patikslinimo projekte, atsižvelgiant į pasikeitusius etatinio mokytojų darbo apmokėjimo įvedimo terminus, siūloma atitinkamai patikslinti Naujos mokytojų darbo apmokėjimo sistemos įgyvendinimo programą ir pasiūlymus dėl šios programos teikti iki 2009 m. gegužės 1 d.

Ilgalaikėje pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimo programoje numatyta didinti darbo užmokestį tik daliai švietimo sistemos darbuotojų – mokytojams, o aukštųjų mokyklų, profesinio mokymo darbuotojams ir kitiems švietimo sistemos darbuotojams šios programos nuostatos netaikomos.

Vyriausybė 2008-05-16 patvirtino tris švietimo srities programas: Įstaigų, vykdančių ikimokyklinio ugdymo programą, infrastruktūros gerinimo programą, Brandos egzaminų kokybės tobulinimo programą, Mokslo ir studijų sistemos tobulinimo programą.

⁶³ Lietuvos Respublikos 2008-03-05 nutarimas Nr. 193 „Dėl Ilgalaikę pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimo programos patvirtinimo“.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos 2007-04-04 nutarimas Nr. 337 „Dėl Mokslo ir studijų institucijų vadovų, jų pavaduotojų, akademinį padalinių vadovų, jų pavaduotojų, mokslo darbuotojų, kitų tyrėjų ir dėstytojų darbo apmokėjimo sąlygų aprašo patvirtinimo“.

Įstaigų, vykdančių ikimokyklinio ugdymo programą, infrastruktūros gerinimo programos tikslas – iš dalies rekonstruojant ikimokyklinio ugdymo programą vykdančių šalies įstaigų pastatus užtikrinti sveikesnes ir saugesnes vaikų ugdymo sąlygas. Iš viso planuojama rekonstruoti 33 įstaigų pastatus. Programai įgyvendinti 2008 metais iš Privatizavimo fondo skirta 7 782 tūkst. litų.

Brandos egzaminų kokybės tobulinimo programos tikslas – apmokėti visiems brandos egzaminų vykdytojams ir vertintojams už papildomų funkcijų vykdymą, užtikrinant brandos egzaminų vykdymo ir vertinimo kokybę. Įgyvendinus Programą, bus apmokama 47 tūkst. brandos egzaminų vykdytojų ir vertintojų. Programai įgyvendinti 2008 metais iš Privatizavimo fondo skirta 3 700 tūkst. litų.

Mokslo ir studijų sistemos tobulinimo programos tikslas – užtikrinti aukštą studijų, mokslinių tyrimų kokybę ir veiksmingumą, skatinti mokslo ir studijų institucijų konkurencinį pajėgumą. Įgyvendinus programą, 14 universitetų ir 15 kolegijų įsigis modernios mokomosios įrangos, iš dalies bus atnaujinti 30 valstybinių aukštųjų mokyklų bendrabučiai, pradėtos įgyvendinti 5 nacionalinės mokslo programos. Programai įgyvendinti 2008 metais iš Privatizavimo fondo skirta 28 699,7 tūkst. litų.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados

1. Vykdam švietimo sistemos pertvarkymus iki 2003 m., nebuvo užtikrintas sklandus švietimo įstaigų tinklo formavimas; nepakankamai skirta dėmesio mokymo ir studijų kokybei; švietimo įstaigų mokymo bazių atnaujinimui (1 dalis, 13 psl.).
2. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatose dalis vertinimo rodiklių nebuvo tikslinami, jie nepakankamai atspindi mokymo kokybės vertinimą, įgyvendinimo programoje priemonių vykdymas nepakankamai susietas su reikalingais ištekliais, į programos įgyvendinimo kontrolę neįtrauktos visos su programos įgyvendinimu susijusios šalys (1 dalis, 15 psl.).
3. Švietimo sistema ne visiems vaikams suteikia vienodas galimybes dalyvauti ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme, savivaldybėse nepakankamai atsižvelgiama į tėvų poreikius ir galimybę vaikams lankyti ugdymo įstaigas, regiono ypatumus (2.1.1. dalis, 16,17 psl.).
4. Švietimo įstaigų tinklas pertvarkomas nenuosekliai, ne visose savivaldybėse mokyklų tinklo pertvarka vykdoma pagal patvirtintus planus, dalis savivaldybių neužtikrina sėkmingo mokyklų tinklo optimizavimo ir per mažai prisiima atsakomybės už švietimo prieinamumą ir kokybę savivaldybių teritorijoje (2.1.2. dalis, 21 psl.).
5. Neužtikrinamas pakankamas mokyklų aprūpinimas geltonaisiais autobusais, kai kurios savivaldybės neužtikrina, kad būtų suorganizuotas dalies mokinių, kurie gyvena trijų ir daugiau kilometrų atstumu nuo mokyklos, vežiojimas į mokyklas (2.1.2. dalis, 22 psl.).
6. Ne visiems asmenims užtikrinama socialiai teisinga švietimo sistema, nes, sprendžiant mokymosi įstaigose socialines ir edukacines problemas, ne visada atsižvelgiama į rizikos grupių paplitimą, specialiosios pagalbos poreikį, nenustatyti kriterijai dėl socialinių pedagogų etatų steigimo konkrečioje švietimo įstaigoje (2.1.2. dalis, 23, 24 psl.).
7. Švietimo ir mokslo ministerija kartu su savivaldybėmis nepakankamai įgyvendina papildomas priemones, kad būtų pilnai suteiktas švietimo prieinamumas įvairių poreikių ir amžiaus asmenims (2.2. dalis, 29 psl.).
8. Vienas iš Strategijos uždavinių – iki 2012 m. atnaujinti 80 proc. mokyklų, sunkiai įgyvendinamas, nes iki 2006 m. atnaujinta tik 30 proc. mokyklų. Spartesniai mokyklų atnaujinimui didelę įtaką daro vėluojanti mokyklų tinklo pertvarka ir nenumatytas ilgalaikis finansavimas (2.1.2. dalis, 23 psl.).

9. Pagrindinio ir darbo rinkos profesinio mokymo bazės yra skaidomos, lėtai atnaujinamos, profesinio mokymo įstaigose trūksta šalies ūkyje naudojamų technologijų lygį atitinkančios mokymo įrangos (2.1.3. dalis, 26 psl.).
10. Napatvirtinus aukštojo mokslo infrastruktūros atnaujinimo plano ir jo nevykdant, nenustačius finansavimo prioritetų ir visų galimų finansavimo šaltinių, universitetams sunku užtikrinti tinkamas mokymosi ir gyvenimo sąlygas, nes daugelio universitetų materialinė bazė neatitinka šiuolaikinių reikalavimų: pasenusi laboratorinė įranga, bloga mokymo pastatų ir bendrabučių būklė, lėtai vykdomas universitetų turto atnaujinimas (2.1.4. dalis, 27 psl.).
11. Egzistuoja formali Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos rezultatų vertinimo sistema, be to vertinama, ar lėšos buvo panaudotos teisėtai, bet neanalizuojama, koks gautas edukacinis, socialinis ar ekonominis rezultatas, naudojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą, skirtą švietimui (2.2. dalis, 29 psl.).
12. Bendrojo lavinimo ugdymo kokybė užtikrinama nepakankamai dėl skirtingų mokymo programų, jų nepakankamo suderinamumo su egzaminų programomis, skirtingo mokytojų darbo krūvio, jų kompetencijos, lėto mokymosi sąlygų gerinimo (2.3.1. dalis, 32 psl.).
13. Profesinio mokymo sistemoje mokymo kokybė nepatenkinama, nes profesinio rengimo sistemoje dirbančių pedagogų kvalifikacija nepakankama, trūksta aukštų technologijų lygį atitinkančios mokymo įrangos. (2.3.2. dalis, 33 psl.).
14. Aukštojo mokslo studijų ir mokslo kokybės užtikrinimo sistema nepakankama, nes ne visuose universitetuose sukurta vidinį studijų kokybės vertinimą užtikrinanti sistema, kai kuriais atvejais universitetai priima studentus studijuoti į specialybes, kuriose dėstomos Studijų kokybės vertinimo centro ribojamai akredituotos programos (2.3.3. dalis, 35-36 psl.).
15. Dėl mokinio krepšelio persikirstymo tarp atskirų savivaldybės teritorijoje esančių mokyklų neužtikrinamas mokinio krepšelio finansavimo principas – „pinigai paskui mokini“ (2.4.2. dalis, 42 psl.).
16. Įgyvendinant švietimo sistemos reformą, nebuvo nuosekliai reformuojamas švietimo finansavimas, siekiant užtikrinti socialiai teisingą lėšų paskirstymą, jų naudojimo efektyvumą ir švietimui keliamų tikslų įgyvendinimą (2.4.5. dalis, 44 psl.).
17. Švietimo sistemos pertvarkos vykdymas nepakankamai efektyvus, nes vienai institucijai pavesta vykdyti valstybinės švietimo politikos formavimo, vykdymo ir kontrolės funkcijas (3 dalis, 47 psl.).
18. Veiklos koordinavimas ir bendradarbiavimas tarp Švietimo ir mokslo ministerijos ir savivaldybių yra nepakankamas, lėtai įgyvendinami mokyklų pertvarkos ir jų atnaujinimo

planai; taipogi ministerija turi per mažai svertų priversti savivaldybes laikytis teisinių normų, nepakankamai gali įtakoti, jei savivaldybės tik iš dalies vykdo bendrojo lavinimo mokyklų tinklo pertvarką, neefektyviai naudoja švietimui skirtas lėšas (3 dalis, 46–48 psl.).

Rekomendacijos

Vyriausybei

1. Įgyvendinant Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatas ir siekiant paspartinti švietimo įstaigų atnaujinimą, numatyti ilgalaikį finansavimą, įvertinant visus galimus finansavimo šaltinius, ir investicines lėšas švietimo įstaigoms skirti pagal Valstybinės švietimo strategijos įgyvendinimo prioritetus, atsižvelgiant į savivaldybėse vykdomą švietimo įstaigų tinklo pertvarką (2, 8, 9, 10 išv.).
2. Formuojant valstybinę švietimo politiką kartu su Švietimo ir mokslo ministerija ieškoti papildomų priemonių, kad visiems asmenims būtų suteiktos vienodos galimybės dalyvauti visose ugdymo pakopose, ypač ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo, pagerinti mokyklų aprūpinimą mokymo priemonėmis, laboratorine įranga, geltonaisiais autobusais (3, 5, 7 išv.).
3. Spręsti klausimą dėl Švietimo ir mokslo ministerijos valstybinės švietimo politikos formavimo ir valstybinės švietimo politikos vykdymo funkcijų atskyrimo (17 išv.).

Švietimo ir mokslo ministerijai

1. Inicijuoti Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 m. nuostatų įgyvendinimo programos papildymą (atnaujinimą) ir didinti visuomenės įtaką švietimo sistemos pertvarkai, inicijuoti viešąsias konsultacijas, siekiant išryškinti prioritetinius švietimo sistemos uždavinius (1, 2, 11 išv.).
2. Inicijuoti, kad Vyriausybė, ar jos įgaliota institucija, įgytų galias tvirtinti švietimo įstaigų pertvarkos planus tų savivaldybių, kurios jų nevykdo, ir pertvarkos planas būtų koreguojamas, tik atsižvelgiant į savivaldybės demografinius rodiklius ir jų tendencijas, socialinę būklę, ugdymo poreikių tenkinimą (4, 18 išv.).
3. Numatyti papildomas priemones dėl ugdymo, mokymo ir studijų kokybės, mokymosi ir gyvenimo sąlygų gerinimo, kryptingo ir sklandaus švietimo įstaigų tinklo formavimo (3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14 išv.).
4. Inicijuoti, kad mokinio krepšelis nebūtų perskirstomas tarp atskirų savivaldybės teritorijoje esančių mokyklų, užtikrinant mokinio krepšelio finansavimo principą – „pinigai paskui mokini“ (15 išv.).
5. Numatyti papildomas priemones, gerinant stebėseną ir veiklos su savivaldybėmis koordinavimą, siekiant sėkmingai įgyvendinti mokyklų atnaujinimo ir pertvarkos planus (3, 7, 18 išv.).

5 – ojo audito departamento direktorė

Daiva Bakutienė

5 – ojo audito departamento vyriausiasis valstybinis auditorius

Jonas Izokaitis